

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління
Економіки, аналітики, моделювання та інформаційних технологій в бізнесі

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр
(освітній рівень)

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма «Економіка підприємства»

на тему: Економічна діагностика діяльності та стану розвитку підприємств
будівельної галузі на прикладі ТДВ «Хмельницькзалізобетон»
(м. Хмельницький)

ДРЕП. 0 2 1 2 0 5 . 0 3 . 0 . 1 . 0 0

Виконав: студент 2 курсу, гр. ЕПмз-21-1

Підпис, дата

Д. Ю. Махобей

Ініціали, прізвище

Керівник

Підпис, дата

В. М. Полозова

Ініціали, прізвище

Нормоконтролер

Підпис, дата

О.В. Пилип'як

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Завідувач кафедри ЕАМ та ІТБ

д-р екон. наук, проф.

_____ 2022 р.

Підпис, дата

П. М. Григоруk

Ініціали, прізвище

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СТАНУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1 Сутність та властивості економічної діагностики	8
1.2 Загальна характеристика інформаційного та методологічного інструментарію економічної діагностики	14
1.3 Комплексна економічна діагностика як інструмент управління сталим розвитком підприємства	19
РОЗДІЛ 2 АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ НА ПРИКЛАДІ ТДВ «ХМЕЛЬНИЦЬКЗАЛІЗОБЕТОН»	24
2.1. Загальна економічна характеристика будівельної галузі України	24
2.2 Характеристика ефективності функціонування ринку будівельних матеріалів та виробів в Україні	27
2.3 Аналіз фінансово-господарської діяльності ТДВ «Хмельницькзалізобетон»	33
2.3.1 Загальна характеристика діяльності підприємства	33
2.3.2 Аналіз наявності та використання ресурсів підприємства	40
2.3.3 Аналіз витрат та прибутку підприємства	50
2.3.4 Фінансовий аналіз діяльності підприємства	55
РОЗДІЛ 3 ОБГРУНТУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО ДІАГНОСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ТДВ «ХМЕЛЬНИЦЬКЗАЛІЗОБЕТОН» ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО СТІЙКОГО РОЗВИТКУ	61
3.1 Діагностика зовнішнього середовища діяльності підприємства та оцінка основних груп зацікавлених осіб ринку	61
3.2 Обґрунтування системи показників для проведення комплексної оцінки економічного стану підприємства	65
3.3 Впровадження інструментів операційного аналізу для діагностики фінансових результатів діяльності підприємства	68

3.4 Застосування методики ресурсоефективного (ощадливого) виробництва для забезпечення сталого розвитку підприємства	73
ВИСНОВКИ	81
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ	88
ДОДАТОК А Технологія здійснення економічної діагностики	
ДОДАТОК Б Класифікація бізнес-індикаторів	
ДОДАТОК В Джерела інформації щодо визначення стану розвитку на підприємстві	
ДОДАТОК Г Концептуальні засади розвитку підприємства	
ДОДАТОК Д Динаміка фактично випущеної продукції по асортименту	
ДОДАТОК Е Структура випущеної продукції	
ДОДАТОК Ж Реалізована продукція в порівняльних цінах	
ДОДАТОК З SWOT-аналіз діяльності підприємства	
ДОДАТОК К Звітність підприємства	

ВСТУП

Вітчизняним підприємствам будь-якої галузі сьогодні доводиться здійснювати свою господарську діяльність за умов нестабільної, не прогнозованої економічної й політичної ситуації в країні та дотримуватись певних правил для успішного функціонування в ринковому середовищі.

Актуальності набуває своєчасне виявлення ознак, які характеризують ступінь розвитку підприємства у визначений проміжок часу з використанням детальної та релевантної інформації. Такі обставини визначають необхідність застосування економічної діагностики як сучасного інструменту оцінки аналітичної інформації. Застосування економічної діагностики також дозволяє своєчасно відшукати додаткові резерви розвитку підприємства або, навпаки, вказати на їх відсутність.

Теоретико-методологічні засади та практичні аспекти реалізації економічної діагностики у виробничо-господарській діяльності підприємств знайшли своє відображення в працях багатьох вітчизняних і закордонних вчених. Зокрема, вивченню актуальності та розкриттю сутності економічної діагностики приділили увагу Бойко В., Гетьман О., Євдокимова Н., Коваленко В., Ковальчук Т., Косянчук Т., Кірієнко А., Лук'янова В., Савчук В., Скриньковський Р., Черчик Л., Чумаченко М., Шаповал В., Швид В. та інші.

Економічна діагностика має бути обґрунтованою та достовірною процедурою, тому що від неї залежить подальший напрям дій. Діагностичні процедури повинні включати достатній перелік різноманітних методик, які дозволяють визначити стан кожної складової підсистеми та кожного структурного елемента підприємства, що в свою чергу створює передумови їх детальної та точної оцінки.

Виходячи із всього зазначеного, тема магістерської роботи «Економічна діагностика діяльності та стану розвитку підприємств будівельної галузі на прикладі ТДВ «Хмельницькзалізобетон» (м. Хмельницький) є досить

актуальною в сучасних умовах господарювання.

Метою магістерської роботи є: вивчення та узагальнення теоретико-методологічних засад ролі й місця економічної діагностики; визначення критеріїв та формування системи показників економічної діагностики діяльності підприємства; визначення можливих напрямків реалізації внутрішніх та зовнішніх факторів підвищення ефективності діяльності; розробка заходів для впровадження на підприємстві з метою забезпечення його стійкого розвитку й одержання відповідного економічного ефекту.

Об'єктом дослідження є економічна діагностика діяльності підприємства будівельної галузі та напрямки забезпечення його сталого розвитку в сучасних умовах господарювання.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних і практичних положень щодо діагностики діяльності підприємств будівельної галузі.

Теоретичною і методологічною основою проведеного дослідження є ключові положення економічної думки, методи, основні принципи, підходи загальносистемного економічного аналізу, а також законодавча й нормативна база з питань функціонування будівельної галузі.

У роботі були використані наступні методи дослідження процесів й явищ: загальнонаукові та спеціальні методи аналізу, системного підходу, наукового узагальнення, розрахунково-конструктивний, абстрактно-логічний та інші.

У магістерській роботі буде досліджено теоретичні засади сутності та основні властивості економічної діагностики; зміст інформаційного та методологічного інструментарію економічної діагностики; основні методи та методики її здійснення; фактори забезпечення сталого розвитку підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання наукових розробок та методичних рекомендацій щодо діагностики діяльності та стану розвитку ТДВ «Хмельницькзалізобетон».

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СТАНУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність та властивості економічної діагностики

Економічна діагностика – це процес визначення характеру та причин виникнення основних проблем (або недоліків) у поточній господарській діяльності, встановлення потенційних відхилень від нормального (або бажаного) стану підприємства з метою їх попередження шляхом прийняття обґрунтованих господарських рішень, які спрямовані на досягнення цілей, та заснований на результатах діагностичного дослідження діяльності підприємства [12]. Система економічної діагностики – це сукупність суб'єктів, об'єктів, цілей, технології, методів, методик, бізнес-індикаторів, критеріїв та ресурсів. Разом вони у взаємодії забезпечують виконання цільових діагностичних функцій. Система економічної діагностики характеризується певними властивостями (рис. 1.1).

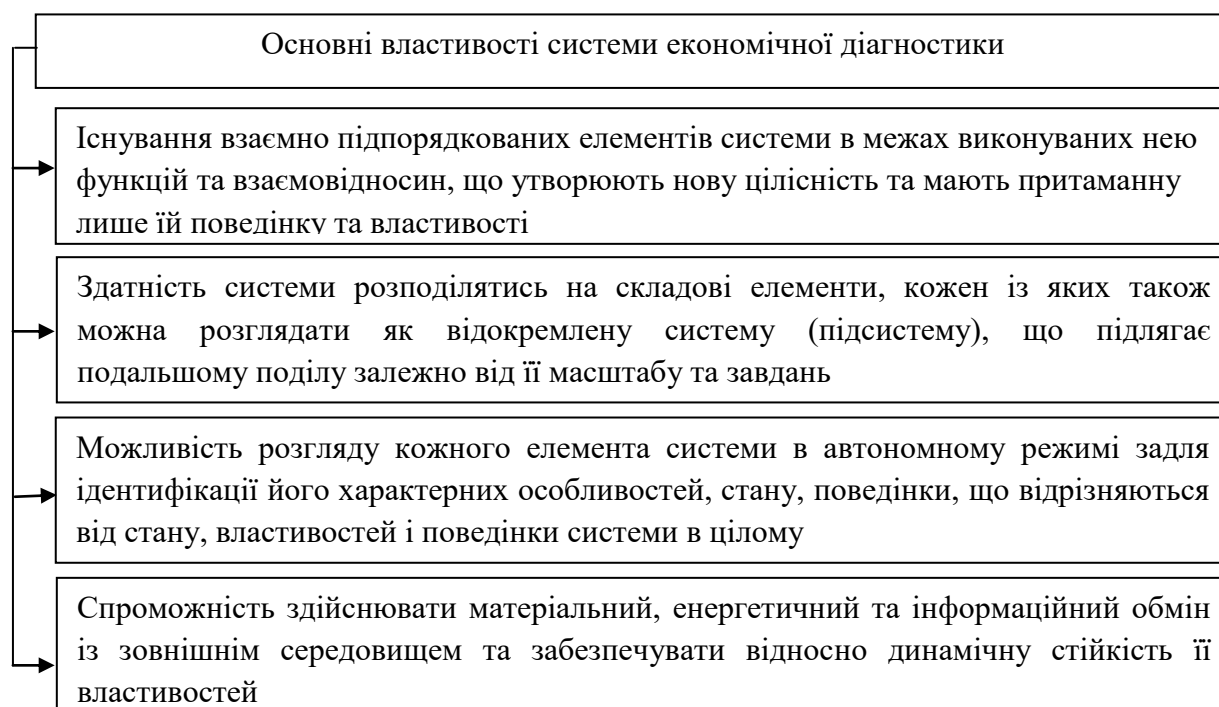

Рисунок 1.1 – Основні властивості системи економічної діагностики [7, 16]

Структура системи економічної діагностики діяльності підприємства наведена на рисунку 1.2.

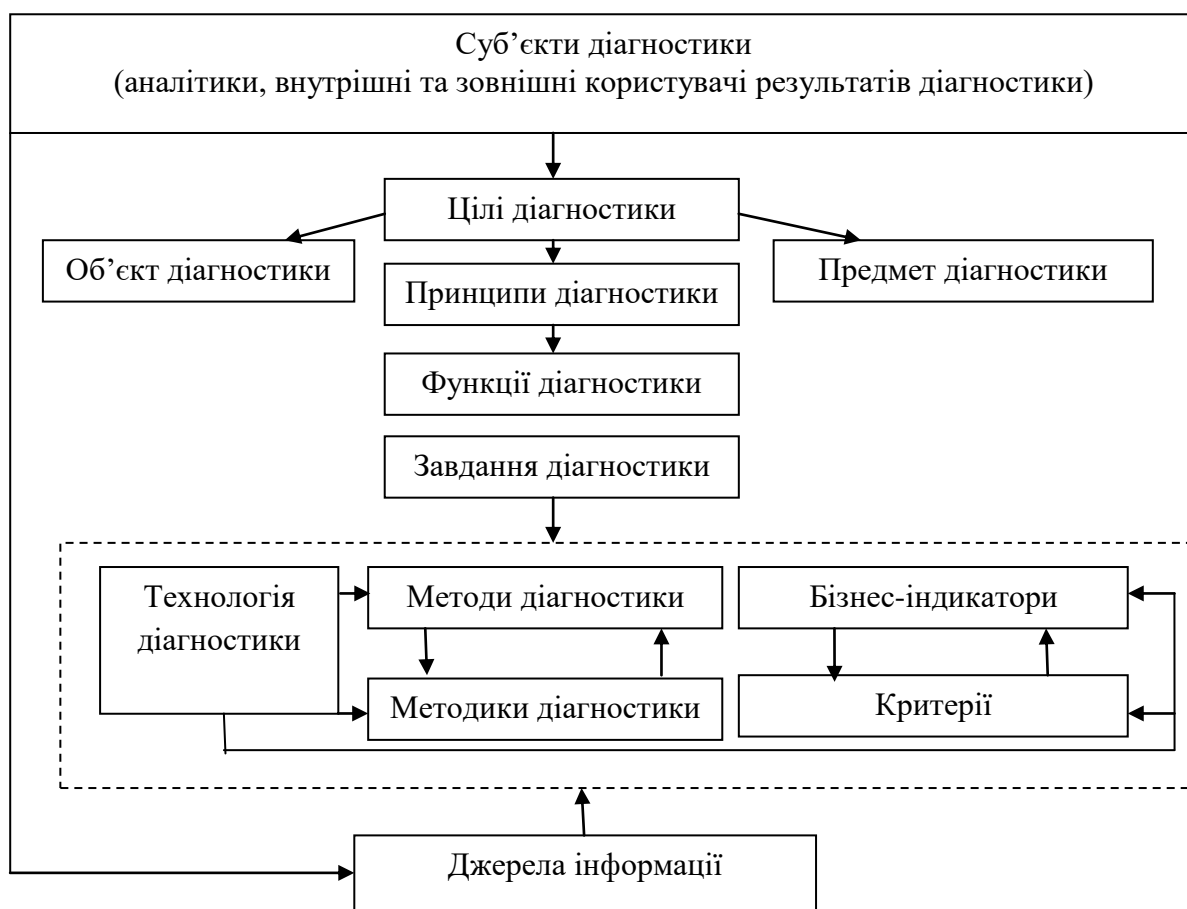

Рисунок 1.2 – Структура системи економічної діагностики діяльності підприємства [19, 25]

Суб'єктами діагностики є зацікавлені сторони: власники, керівники, фахівці підприємства, інвестори, контрагенти, споживачі, постачальники, державні органи тощо.

Об'єктами діагностики є діяльність підприємства в цілому та діяльність його структурних підрозділів; кадровий, технічний, виробничий та фінансовий потенціал; технічне, матеріальне, фінансове забезпечення тощо.

Мета діагностики – встановити діагноз об'єкта дослідження та зробити висновки про його стан на дату завершення дослідження та на майбутнє.

Цілі діагностики визначаються суб'єктами діагностики (табл.1.1).

Таблиця 1.1 – Діагностичні цілі за змістовою ознакою та за етапами формування (сформовано за джерелом [21])

Діагностичні цілі	Коротка характеристика
1. За змістовою ознакою	
1.1. Фінансово-економічні	Діагностика фінансових результатів, платоспроможності, фінансової стійкості, загрози банкрутства
1.2. Технологічні	Діагностика технічного стану, наявних та потенційних технологій, рівня оновлення обладнання, застарілості устаткування тощо
1.3. Кадрові	Діагностика професійно-кваліфікаційного рівня кадрового складу, атестація знань, умінь та навичок працівників, оцінювання характеристик претендентів на роботу
1.4. Соціальні	Діагностика умов праці та стимулювання працівників, умов харчування та надання профілактично-лікувальних послуг
1.5. Інформаційні	Діагностика повноти, достовірності та якості інформації, яка використовується для прийняття управлінських рішень
1.6. Виробничі	Діагностика виробничих потужностей, браку у виробництві, виконання виробничої програми
1.7. Маркетингові	Діагностика асортименту та номенклатури продукції, її конкурентоспроможності, аналіз каналів просування, підходів до ціноутворення, методів стимулювання збуту
1.8. Правові	Аналіз законодавчих, нормативно-правових, роз'яснювальних, інструктивних документів, що регулюють функціонування підприємств
2. За етапами формування	
2.1. Початкові	Цілі оцінювання, які встановлюються при проведенні первинної діагностики певних об'єктів, суб'єктів, явищ. Вони можуть змінюватись, уточнюватись, доповнюватись залежно від результатів дослідження
2.2. Кінцеві	Цілі оцінювання, які є обов'язковими при проведенні певного виду діагностики та не підлягають у подальшому коригуванню

Найбільш прикладною класифікацією діагностичних цілей є їхній поділ за рівнем деталізації на елементні (наприклад, діагностика рентабельності, майнового стану тощо); часткові (наприклад, діагностика виробничої, фінансової, збутової та інших видів діяльності) та комплексні (наприклад діагностика конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості) [21]. В свою чергу означені цілі передбачають вибір методів, методик, бізнес-індикаторів та критеріїв діагностики. Останні поєднуються у логічній

послідовності за допомогою технології (додаток А).

Реалізація процесу економічної діагностики діяльності підприємства має спиратись на систему принципів, які наведено в таблиці 1.2 [34].

Таблиця 1.2 – Система принципів, які застосовуються в економічній діагностиці [34]

Принцип	Коротка характеристика принципу
1. Системної оцінки	Оцінка результатів фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання повинна носити системний характер з метою з'ясування не лише поточних результатів функціонування підприємства, але і здійснення генетичного прогнозу його розвитку
2. Причинно-наслідкового зв'язку	Економічна діагностика підприємства має виявляти фактори, які здійснюють позитивний та негативний впливи на результативність його функціонування, з метою нівелювання негативного впливу та посилення факторів позитивної дії, а також встановлення кореляційних зв'язків між ними
3. Достовірності інформаційного забезпечення	Здійснення економічної діагностики підприємства має спиратись на об'єктивну та повну інформаційну базу, яка в повному обсязі та адекватно відображає стан об'єкта дослідження
4. Наукового обґрунтування	Методичні та методологічні підходи до реалізації економічної діагностики підприємства мають перебувати в науковій площині та спиратись на їх новітні розробки
5. Безперервної реалізації	Процес побудови економічної діагностики має бути побудований на безперервній основі з метою унеможливлення погіршення результативності його проведення та необ'єктивності отриманих результатів
6. Результативності	Під час проведення економічної діагностики підприємства доцільно здійснювати моніторинг цінності отриманих результатів з витратами на його проведення
7. Галузевої приналежності	Моніторинг економічної діагностики підприємства має виявляти не лише особливості його внутрішнього функціонування, але і враховувати специфічні умови розвитку регіону, а також галузеву приналежність суб'єкта господарювання
8. Цільового спрямування	Методологічні підходи до здійснення економічної діагностики підприємства мають забезпечувати не лише загальну оцінку фінансово-майнового стану підприємства та виокремлення напрямів його розвитку, але і передбачати можливість проведення цільового аналізу окремих аспектів його функціонування та розвитку

Економічна діагностика спрямована на виконання властивих їй функцій (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Функції економічної діагностики [14, 36]

Функція	Коротка характеристика
1. Інформаційна	Передбачає систематичний збір інформації з різних джерел та перевірку її достовірності, систематизацію релевантної інформації та визначення її пріоритетності
2. Аналітична	У відповідності до цілей економічної діагностики досліджує виробничо-господарську діяльність підприємства за складовими елементами
3. Ідентифікаційна	Має на меті визначення поточного, ретроспективного та перспективного станів функціонування підприємства
4. Попереджувальна	Покликана виявити майбутні потенційні ризики та розробити заходи щодо уникнення, запобігання та боротьби із ними
5. Антикризова	Спрямована на розробку заходів по протидії та запобіганню кризовим явищам в діяльності підприємства в поточному періоді та у майбутньому
6. Регульовальна	Покликана для пошуку шляхів вирішення існуючих проблем
7. Симптоматична	Виявляє яким є стан елементів системи (позитивний, негативний чи критичний) за рахунок інтерпретації «симптомів» існуючого стану підприємства
8. Консультаційно-дорадча	Розробка та розгляд альтернативних заходів для цільового розв'язання проблем, що виникли
9. Дослідницька	Цільове дослідження різних сфер функціонування підприємства

Завдання діагностики полягають у визначенні заходів, які спрямовані на налагодження роботи усіх складових елементів економічної системи, та способів їх реалізації.

Залежно від цілей та доступної інформації про проблемні ділянки діяльності, можна здійснювати різні види діагностики діяльності підприємства, а саме:

– структурна діагностика: передбачає дослідження підприємства та його підрозділів з позицій системного аналізу;

– організаційна діагностика: застосовується для аналізу взаємодії підрозділів підприємства у процесі виробництва та реалізації продукції,

виконання робіт, надання послуг та виконання завдань, що передбачають досягнення соціального ефекту;

– функціональна діагностика: використовується з метою оцінки діяльності окремих підрозділів підприємства за допомогою спеціально розроблених критеріїв;

– систематична діагностика: передбачає комплексний моніторинг стану підприємства за допомогою системи заздалегідь встановлених параметрів та оцінку відхилень від їх нормального рівня;

– епізодична діагностика: не має системного характеру і проводиться лише в надзвичайних випадках, що суттєво знижує її ефективність;

– кількісна діагностика: передбачає застосування кількісних методів аналізу стану підприємства з метою оцінки його поточного стану і тенденцій розвитку;

– якісна діагностика: застосовується у випадках, коли об'єкт діагностики складно оцінити кількісно і необхідно вдаватися до експертних методів. У випадку комплексної діагностики враховуються результати застосування як кількісних, так і якісних методів оцінки стану підприємства.

– етіологічна діагностика: це система аналізу економічної діяльності підприємства, що побудована за принципом «від причини до симптому», тобто за принципом зосередження основної уваги дослідника на встановленні причинно-наслідкових зв'язків між подіями внутрішнього та зовнішнього середовища господарювання;

– симптоматична діагностика: це система аналізу, що передовсім фіксує позитивні чи негативні вияви різноманітних чинників, а потім досліджує їхні причинно-наслідкові зв'язки;

– внутрішня діагностика: це система аналізу, пов'язана з операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю, що визначають використання основних коштів, структуру поточних витрат, тривалість будівельно-монтажних робіт, структуру та ліквідність активів, дебіторську заборгованість, рівень фінансових ризиків тощо;

– зовнішня діагностика: це система аналізу пов'язана із розглядом суто ринкові (рівень попиту, пропозиції, стабільність валютного ринку тощо), фактори, що формують загрозу банкрутства суб'єкта (інфляція, рівень безробіття, стабільність законодавчої та податкової бази), і фактори, які структура визначає самостійно з урахуванням специфіки своєї діяльності [25]. Впровадження та використання економічної діагностики дозволяє підвищити рівень ефективності управління та задіяти всі існуючі внутрішні й зовнішні резерви в умовах ресурсних обмежень.

1.2 Загальна характеристика інформаційного та методологічного інструментарію економічної діагностики

Економічна діагностика передбачає багатоступінчасту оцінку результатів діяльності підприємства на основі системи взаємозалежних та взаємодоповнюючих один одного економічних показників.

Існують різні методичні підходи (концепції) для проведення економічної діагностики діяльності підприємства. Вони відрізняються інструментарієм щодо структурування, виявлення головної ланки, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та узагальнення отриманих результатів. До них, зокрема, відносяться:

1) аналітична концепція, яка передбачає систематичне оцінювання діяльності підприємства у відповідності до вибраних параметрів, що визначаються на основі статистичної, бухгалтерської та фінансової звітності;

2) інформаційна концепція, що розглядає діагностику як систему прийняття обґрунтованих управлінських рішень, що ґрунтуються на ідентифікації проблем підприємства й причин, що їх зумовили;

3) антикризова концепція, що передбачає запобігання негативного впливу кризових явищ на діяльність підприємства за рахунок проведення діагностики поточних та можливих загроз;

4) консультаційно-дорадча концепція, що базується на використанні

сучасних програмних продуктів, які спрямовані на вирішення конкретних (локальних) завдань діагностики [15, 40].

Характеристика методологічного забезпечення діагностики діяльності підприємства наведена рисунку 1.3.

Рисунок 1.3 – Характеристика методологічного забезпечення діагностики діяльності підприємства [1, 19]

На основі узагальнення літературних джерел виокремлено перелік ключових чинників, що визначають вибір методів діагностики. Це є цілі та завдання діагностики, об'єкт діагностики, інформаційне забезпечення, кваліфікація працівників, задіяних у діагностиці, технічне та програмне забезпечення, стабільність середовища функціонування, досвід і традиції діагностики, ресурсне забезпечення, горизонт та спрямування діагностики, рівень деталізації діагностики, призначення діагностики [19].

У ході діагностичного дослідження аналітику доводиться мати справу з великими інформаційними масивами. Зміст інформації, її достовірність, своєчасність впливають на прийняття ефективного управлінського рішення, тому необхідно в процесі діагностування оптимізувати структуру інформації (рис.1.4) [1].

Структура інформаційного масиву	
	Загальні дані: точне найменування та адреса, місце реєстрації; рік створення; номер телефону, факсу; банківські реквізити, дані про керівництво тощо
	Характеристика фірми: розмір підприємства, вид господарської діяльності, форма власності, джерела формування капіталу, національна приналежність капіталу, тип об'єднання тощо
	Характер діяльності: масштаби, місце та роль на ринку або в певному сегменті, номенклатура, спеціалізація, наявність зовнішньоекономічної діяльності, місце підприємства на світовому ринку, питома вага фірми в національному виробництві тощо
	Науково-дослідна та дослідно-конструкторська робота та виробництво: розмір витрат на науково-дослідницьку роботу, кваліфікація персоналу, оцінка науково-технічного рівня та якості продукції, виробничі потужності тощо
	Комерційна діяльність: позиція на ринку в порівнянні з конкурентами, джерела зростання продажів і прибутку, репутація підприємства, особливості цінової політики, джерела постачання сировини, енергії
	Організаційна структура управління фірми: склад ради директорів, склад правління, назви виробничих відділень, ступінь господарської самостійності
	Показники ефективності діяльності підприємства: прибуток, обсяг реалізації, витрати виробництва тощо
	Фінансове становище: розмір і стан власного капіталу, можливість освоєння нової продукції, можливість отримання додаткового капіталу, заборгованість, ліквідність, ділова активність

Рисунок – 1.4 Зміст інформації, яка необхідна для проведення економічної діагностики (сформовано за джерелом [1])

Велика кількість та різноманіття методів діагностики діяльності підприємства ускладнює їх вибір. Визнаним підходом до структуризації методів діагностики є групування їх на кількісні (формалізовані) методи, в основі яких лежать чіткі аналітичні залежності, та якісні (неформалізовані) методи, що ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні [9, 37].

До кількісних (формалізованих) методів діагностики відносяться:

1) методи економічної статистики: визначення середніх та відносних величин, групування, графічний, індексний, елементарні методи обробки рядів динаміки. Здійснюється обробка результатів, узагальнення сукупності однорідних явищ (процесів), порівняння, вивчення динаміки показників;

2) класичні методи економічного аналізу: прийоми деталізації та узагальнення, обчислення арифметичної різниці (відхилень) й відсоткових чисел (простих і складних відсотків), застосовуються ланцюгові підстановки, прийом виділення «вузьких місць» та «провідних ланок», групування, графічний аналіз, індексний, балансовий та диференціальний методи. Здійснюється аналітична обробка результатів, вивчення функціональних зв'язків;

3) математично-статистичні методи: кореляційного, регресійного, коваріаційного, дисперсійного аналізу, головних компонентів, аналіз середніх та відносних величин та інші. Дозволяють установити зв'язки, види залежності між результативними показниками та незалежними факторами;

4) економетричні методи: матричний аналіз, гармонійний аналіз, спектральний аналіз, виробничі функції, міжгалузевий баланс. Застосовуються для визначення функціональної залежності між економічними параметрами, встановлення різних пропорцій та структури виробничих зв'язків;

5) методи дослідження операцій та прийняття рішень: теорія графів, теорія ігор, масового обслуговування, сітьове планування, побудова дерева цілей й ресурсів, байєвський аналіз. Використовується графічне моделювання, пошук оптимальних рішень, аналіз бізнес-процесів, формування системи цілей;

б) методи економічної кібернетики та математичного програмування: системний аналіз, імітаційне моделювання, дескриптивні моделі, предикативні моделі, нормативні моделі, нелінійне програмування, опукле (увігнуте) програмування, лінійне програмування, динамічне програмування. Використовуються для пошуку оптимальних рішень, прогнозування зміни параметрів та показників [37].

До якісних (неформалізованих) методів діагностики відносяться:

1) евристичні, які ґрунтуються на інтуїції та досвіді дослідників: метод експертних оцінок, інтерв'ю, метод контрольних запитань, аналітичних записок, Дельфі, метод «круглого столу», мозкового штурму, конференція ідей, ділова гра, синектика, соціологічний метод, морфологічний метод. Здійснюється оцінювання і прогнозування якісних характеристик підприємства в умовах обмеженої інформації, невизначеності та за наявності значної кількості можливих альтернатив розвитку подій;

2) матричні методи: матриця Ансоффа, «Бостонської консалтингової групи», General Electric/McKinsey, SWOT-аналіз тощо. Проводиться стратегічний аналіз окремих видів бізнесу підприємства, діагностика його конкурентоспроможності з урахуванням продукту, життєвого циклу, ринків збуту та рівня конкуренції;

3) методи логічного моделювання: прогнозний сценарій, імітаційне моделювання, методи асоціацій та аналогій, метод фокальних об'єктів, діаграма Ісікави тощо. Проводиться якісний опис розвитку підприємства, передбачення варіантів рішень та очікуваних наслідків, використання загальних прийомів логіки;

4) фактографічний метод заснований на вивченні всіх опублікованих, зафіксованих фактів, що характеризують фінансово-господарський стан підприємства [37].

Розглянуті методи передбачають встановлення часових інтервалів аналізу; визначення основних критеріїв; діапазону числових значень критеріїв; виявлення та оцінку динаміки основних показників; фіксацію факторів та облік

їх впливу на динаміку основних показників; оцінку загального стану та причин змін діяльності підприємства за досліджуваний період [16].

Комплексність діагностичних досліджень вимагає використання великої кількості показників оцінювання. Ці показники повинні адекватно характеризувати особливості результатів діяльності підприємств з урахуванням впливу на них факторів зовнішнього й внутрішнього середовища.

Різноманіття кількісних та якісних показників оцінювання різних сфер діяльності та процесів функціонування підприємств дозволяє здійснити їх відповідне групування на показники ефективного використання (бізнес-індикатори): сукупності виробничих ресурсів, основних виробничих фондів та оборотних активів, матеріальних ресурсів, трудових ресурсів, використання капіталу, виробництва та продажу продукції (додаток Б). Крім цього окрема група показників дозволяє провести оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, корпоративної культури підприємства, конкурентоспроможності підприємства та його продукції, конкурентного середовища та стратегічної позиції підприємства на ринку [37]. Слід зазначити, що на практиці використовується не один, а сукупність методів аналізу.

1.3 Комплексна економічна діагностика як інструмент управління сталим розвитком підприємства

Розвиток підприємства – це безупинний процес, що відбувається на усіх етапах ділового циклу підприємства як зміна його станів, кожен із яких є якісно іншим за попередній.

Сталий розвиток підприємства – це набуття підприємством нових позитивних якостей та властивостей, збереження усталеності вибраного вектора розвитку та його траєкторії в умовах несприятливого зовнішнього середовища, що зміцнює його позиціонування в зовнішньому середовищі та підвищує здатність протидіяти його негативним впливам [31].

Складовими елементами сталого розвитку підприємства є:

- економічний розвиток: впровадження інновацій, темпи приросту виробництва, рівень конкурентоспроможності, фінансові ресурси та капіталовкладення, управління ризиками;

- соціальний прогрес: рівень кваліфікації персоналу, рівень заробітної платні порівняно з ринковим, соціально-психологічний клімат в організації;

- екологічна безпека: управління життєвим циклом продукту, впровадження бережливих технологій та зменшення шкідливих викидів [39].

Якщо на висхідних етапах ділового циклу, розвиток підприємства може відбуватися і без управлінської уваги до цього процесу, то на спадних етапах циклу розвиток підприємства має бути контрольованим та керованим. Можна виокремити типові загрози, які є актуальними для сталого розвитку переважної більшості підприємств в сучасних умовах господарювання. Це є: зменшення сегменту діяльності підприємства через скорочення попиту на його продукцію; негативний вплив недобросовісних дій конкурентів на діяльність підприємства; проблеми в діяльності бізнес-контрагентів підприємства; велике податкове навантаження, тимчасове адміністративне обмеження діяльності підприємства, припинення постачання або ж подорожчання основних ресурсів [31].

Отже управління сталим розвитком підприємства повинно бути системним. Воно передбачає використання цілісної сукупності методів, функцій, інструментів управління за допомогою яких організуються, регулюються та координуються процеси економічної, технологічної, соціальної та екологічної сталості [8]. Дієвим інструментом управління сталим розвитком підприємства є комплексна економічна діагностика (рис. 1.5) [5]. Джерела інформації, які необхідні для проведення такого дослідження наведено у додатку В.

Діагностика передбачає виявлення можливостей і загроз для розвитку підприємства за допомогою дослідження його стану на ринку, аналізу фінансової та внутрішньої виробничо-господарської ефективності, аналізу інвестиційної політики та системи управління [30, 37].

Вона є передумовою для визначення стратегічних перетворень у досліджуваних сферах діяльності підприємства та переліку конкретних заходів для досягнення запланованих результатів (додаток Г).

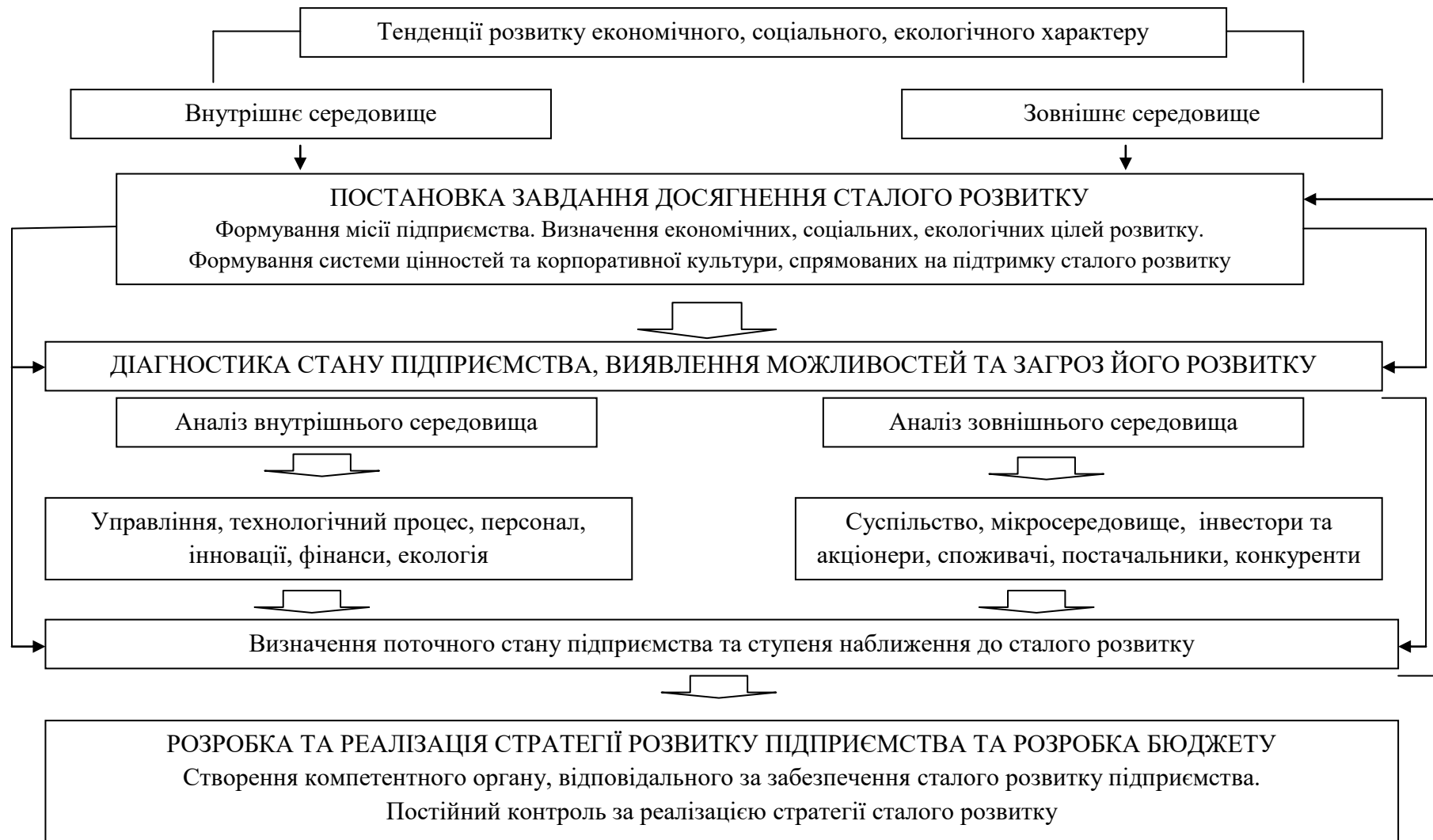

Рисунок 1.5 – Модель діагностики розвитку підприємства [8]

В умовах посилення як зовнішньої, так і внутрішньої нестабільності функціонування підприємств вірно обрані стратегії є необхідною умовою їх виживання та здатні забезпечити сталий розвиток підприємства.

Виділяються чотири основні типи стратегій, що можуть бути впроваджені на підприємстві:

- 1) стратегії концентрованого зростання – це стратегії посилення позицій та розвитку ринку, стратегія розвитку продукту;
- 2) стратегії інтегрованого зростання – це стратегії зворотної вертикальної інтеграції та вертикальної інтеграції, що прямує вперед;
- 3) стратегії диверсифікованого зростання – це стратегії центрованої та горизонтальної диверсифікації;
- 4) стратегії скорочення – це стратегії ліквідації, «збору врожаю», скорочення та стратегія скорочення витрат [44].

Приклади стратегічних альтернатив розвитку підприємства наведено в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5 – Приклади стратегій та стратегічних альтернатив розвитку підприємства [6]

Базові стратегії	Стратегічні альтернативи	Коротка характеристика альтернативи
1	2	3
1. Зростання (розвитку)	1.1. Інтенсифікація	Реалізація системи заходів по розширенню виробництва та підвищенню його ефективності за рахунок кращого використання наявних ресурсів
	1.2. Диверсифікація	Вихід діяльності підприємства за рамки основного бізнесу, розширення асортименту товару за рахунок нових модифікацій тощо
	1.3. Інтеграція	Розширення діяльності підприємства у напрямку постачальників, конкурентів, посередників шляхом поглинання, злиття, створення спільного бізнесу
	1.4. Техніко-технологічний розвиток	Передбачає інноваційну діяльність по розробці та впровадженню нових видів продукції, послуг, технологій, організаційних форм тощо
2. Стабілізації (обмеженого росту)	2.1. Економія витрат	Включає аналіз поточних витрат виробництва та експлуатаційних витрат з метою виявлення резервів їх зниження, а також запровадження системи управління витратами та інших заходів, результатом яких має стати зміцнення конкурентоздатності підприємства

Продовження таблиці 1.5

1	2	3
2. Стабілізації (обмеженого росту)	2.2. Збирання «врожаю»	Зведення до мінімуму чи відмова від інвестування наявного бізнесу та «збирання плодів» минулих капіталовкладень
	2.3. Постійна адаптація до зовнішнього середовища	Пристосування до постійних змін у зовнішньому середовищі, максимальне та ефективне використання можливостей та усунення загроз, з метою недопущення порушень стабільності в діяльності підприємства
	2.4. Збереження науково-технічного і кадрового потенціалу	Підтримка іміджу підприємства, збереження його домінуючих позицій на ринку, зниження соціальної напруги у його внутрішньому середовищі

На основі базової стратегії та альтернатив розробляють конкурентні та функціональні стратегії.

Отже, особливого значення в сучасних умовах господарювання набуває своєчасна та об'єктивна оцінка економічного стану підприємства, яку можна здійснити завдяки застосуванню такого управлінського інструменту як комплексна економічна діагностика. Діагностика має ознаки цільового характеру та покликана сформувати інформаційну систему підтримки прийняття управлінських рішень, які спрямовані на підвищення ефективності, результативності та забезпечення сталого розвитку діяльності підприємства.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ НА ПРИКЛАДІ ТДВ «ХМЕЛЬНИЦЬКЗАЛІЗОБЕТОН»

2.1. Загальна економічна характеристика будівельної галузі України

Будівельна галузь є перспективним та важливим складником світового ВВП та драйвером економічного розвитку країн світу (рис.2.1). В Україні будівельна галузь також займає одне з провідних місць в економіці держави. На її розвиток впливає низка внутрішніх і зовнішніх факторів, зміна яких може привести як до занепаду, так і до зростання галузі.

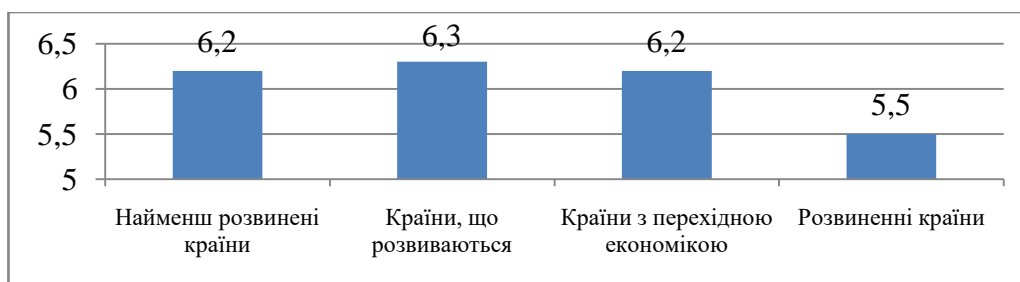

Рисунок 2.1 – Частка будівельної галузі у ВВП країн (середнє значення), % [27]

Протягом 2018 та 2019 років в Україні спостерігався динамічний розвиток будівельної галузі. Згідно з даними Держстату України [28], виробництво будівельної продукції в 2019 році було на 28,7% більше порівняно з 2018 роком та становило 181,7 млрд грн. Про динамічний розвиток будівельної галузі у цей період також свідчить зростання індексів будівельної продукції, який на кінець 2019 року становив 123,6 %. Зростання відбувалося завдяки створенню сприятливого інвестиційного клімату, розширенню інвестиційних видатків та покращенню законодавчих умов ведення бізнесу. В 2020 році внутрішні проблеми у країні (спад в економіці, весняний локдаун через пандемію корона вірусу, провал реформи ДАБІ тощо) негативно вплинули на

динаміку розвитку галузі. Позитивні зрушення відбулись лише наприкінці 2020 року.

Впродовж 2021 року динаміка розвитку будівельної галузі була також досить нестабільною. Відбувалось як уповільнення, так і прискорення темпів індексу будівельної продукції. Проте результати 2020 року було перевершено. За підсумком 2021 року, індекс будівельної продукції збільшився на 6,8 % (у 2020 році він збільшився на 5,6%). Цьому сприяла підтримка діяльності галузі державою, так як відбулось фінансування проектів спрямованих на покращення транспортної та соціальної інфраструктури («Велике будівництво»). Фінансування державного дорожнього фонду було у 1,7 рази більшим ніж у 2020 році. Також було реалізовано запуск програми з іпотечного кредитування. Ця програма була направлена на створення можливостей для українців придбати житло на прийнятних умовах (обсяги житлового будівництва зросли на 19,2%). Відбулось пожвавлення попиту на будівництво нежитлових споруд. Обсяг їх будівництва збільшився у 2021 році порівняно із 2020 роком на 5,1%. Стимулюючий вплив на результати будівельної діяльності спричинило подорожчання матеріалів, які використовуються у будівництві [23].

На рисунку 2.2 наведено обсяги будівельних робіт в Україні за 2019 – 2021 роки за типами будівель у грошовому вираженні. Обсяги будівництва нежитлових будинків збільшились у 2021 році порівняно із 2019 роком на 58,21 %, інженерних споруд – на 26,39 %, житлових будинків – на 17,77 %.

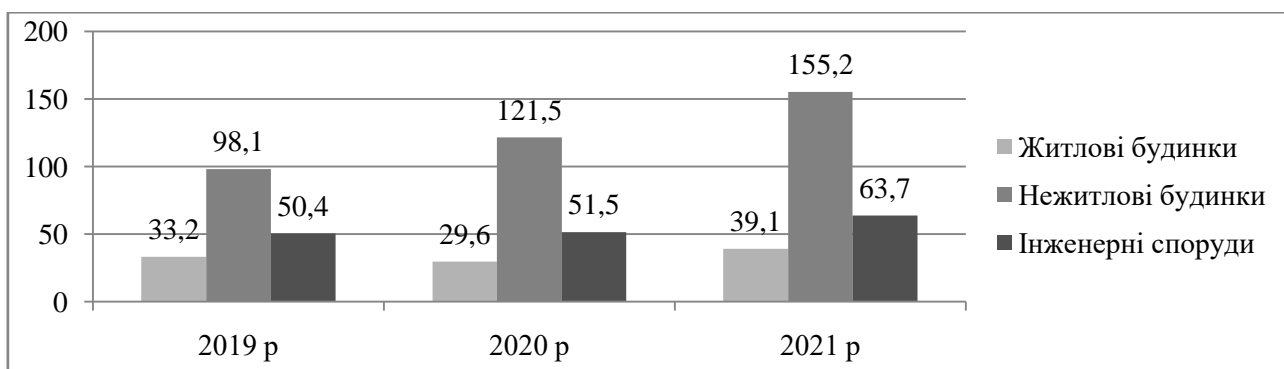

Рисунок 2.2 – Обсяги будівельних робіт у 2019 – 2021 роках за типами будівель у грошовому вираженні, млрд грн [28]

Розглянемо динаміку основних техніко-економічних показників діяльності підприємств будівельного бізнесу України за 2019 – 2021 роки (табл.2.1). Дані таблиці показують тенденцію до щорічного зростання кількості будівельних підприємств (з 56855 у 2019 році до 56973 у 2020 році). Щорічно зростають обсяги виробленої будівельної продукції: у 2020 році порівняно із 2019 роком на 11,22 %, а в 2021 році порівняно із 2020 роком – на 27,71 %. Поряд з цим у 2020 році відчутним є падіння обсягу капітальних інвестицій у будівництво – на 39,08 % або на 24366110 млн грн порівняно із 2019 роком.

Таблиця 2.1 – Динаміка техніко-економічних показників діяльності підприємств будівельної галузі України за 2019 – 2021 роки [4]

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Темп зростання, %	
				2020 / 2019	2021 / 2020
1. Кількість будівельних підприємств, од.	56855	56926	56973	100,12	100,08
2. Обсяг виробленої будівельної продукції, млн грн	181697,9	202080,8	258073,6	111,22	127,71
3. Індекси будівельної продукції, у % до попереднього року	123,6	105,6	106,8	x	x
4. Обсяг капітальних інвестицій у будівництво, млн грн	62346613	37980503	51832667	60,92	136,47
5. Фінансовий результат діяльності будівельних підприємств до оподаткування, які одержали прибуток, млн грн	24958,7	16418,9	3075,8*	65,78	x
6. Фінансовий результат діяльності будівельних підприємств до оподаткування, які одержали збиток, млн грн	8983,9	18466,7	1944,7*	205,55	x
7. Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, млн грн	15974,8	-2047,8	1131,1*	-12,82	x
8. Середньомісячна заробітна плата у розрахунку на одного штатного працівника зайнятого у будівельній галузі, грн	9356,0	9832,0	11289,0	105,09	114,82
*– січень-вересень 2021 року					

В 2021 році обсяг капітальних інвестицій у будівельну галузь збільшився на 36,47 % або на 13852164 млн. грн. До позитивних тенденцій розвитку галузі слід віднести зростання середньооблікової чисельності працівників та зростання їх середньомісячної заробітної плати впродовж 2019 – 2021 років. Негативною тенденцією в діяльності підприємств галузі є динаміка фінансового результату діяльності до оподаткування: з 15974,8 млн грн у 2019 році до – 2047,8 млн грн в 2020 році.

2.2 Характеристика ефективності функціонування ринку будівельних матеріалів та виробів в Україні

Ринок будівельних матеріалів та виробів України складається із галузей та виробництв, які виготовляють різноманітні будівельні матеріали та вироби. Особливо важливими підгалуззями є виробництво будівельних конструкцій та деталей, цементна промисловість. У виробництві використовуються мінеральні ресурси, відходи від галузей промисловості тощо. Натепер у цій сфері функціонує близько 29,6 тисяч підприємств із загальною чисельністю працівників 265 тисяч осіб.

Підприємства розташовані по всій території України. Найбільшими центрами цієї галузі були Київ, Харків, Одеса, Дніпро, Кривий Ріг, Запоріжжя, Маріуполь. При розміщенні підприємств насамперед враховується сировинний та споживчий фактори.

Рівень розвитку ринку будівельних матеріалів та виробів є стратегічно важливим для економіки України та безпосередньо впливає на якість та вартість промислового, транспортного, дорожнього й житлового будівництва. Від ефективності її діяльності залежить виконання стратегічних завдань держави щодо соціально-економічного розвитку країни.

Галузь формує інфраструктуру та допомагає в реалізації капіталомістких

інвестиційних проектів.

В 2019 році зросли обсяги виробництва цементу до 434,1 тис. грн або на 22,4 % більше ніж у попередньому періоді; цегли керамічної не вогнетривкої будівельної – до 134,6 тис. м³ або на 6,2 % більше; конструкцій збірних будівельних з чавуну чи сталі – 4063 тон або на 5,4 % більше. У цьому ж періоді зменшились обсяги виробництва сумішей будівельних та бетонних (сухих) на 5,8 %; вікон, дверей, рам та порогів дерев'яних – на 0,3 %; елементів конструкцій збірних для будівництва з цементу, бетону чи штучного каменю – на 5,8 %; блоків та цегли з цементу, штучного каменю чи бетону для будівництва – на 4,8 %; плиток, плит, черепиці та аналогічних виробів з цементу, бетону або штучного каменю – на 23,8 % [22].

В 2020 році зросли обсяги виробництва конструкцій збірних будівельних з чавуну чи сталі до 3988 тон або на 12,2 %. Знизились обсяги виробництва сумішей будівельних та бетонних на 2,2 %; вікон, дверей, рам та порогів дерев'яних на 26 %; цементу на 0,5 %; елементів конструкцій збірних для будівництва з цементу, бетону чи штучного каменю на 16,5 %; блоків та цегли з цементу, штучного каменю чи бетону для будівництва на 11,4 % [23, 24].

У 2021 році зросли порівняно з 2020 роком обсяги виробництва сумішей сухих будівельних до 169,4 тис. т або на 47,6%; конструкцій збірних будівельних з чавуну чи сталі до 5316,5 т або на 15,1 %; розчинів бетонних до 1559,5 тис. т або на 14,9 %; елементів конструкцій збірних для будівництва з цементу, бетону або каменю штучного до 339,3 тис. т або на 8,7 %; блоків та цегли з цементу, бетону або каменю штучного для будівництва до 285,2 тис. т або на 0,8 %. Зменшились обсяги виробництва дверей та їх коробок, порогів з деревини до 84446 шт або на 10,5 %. (табл. 2.2) [23].

Згідно офіційної інформації Держстату України у 2019 році загальний експорт основних промислових матеріалів будівельного призначення України склав 1258,6 млн доларів (на 9,4 % менше ніж у 2018 році), імпорт відповідно – 1060,7 млн доларів (на 18,2 % більше ніж у 2018 році). Експорт перевищив імпорт у 1,2 рази. Експорт основних промислових матеріалів будівельного

призначення до країн СНД дорівнював 317 млн доларів, до країн ЄС – 664,4 млн доларів (зменшився на 1%).

Таблиця 2.2 – Виробництво будівельної продукції у натуральному виразі по Україні у 2021 році [23]

Вид промислової продукції	Кількість виробленої промислової продукції за 2021 рік	2021 рік до 2020 року у %
1. Вироби з асфальту або матеріалів подібних (нафтового бітуму, кам'яновугільного пеку), в рулонах, тис. м ²	23260,8	92,3
2. Конструкції збірні будівельні з чавуну чи сталі, т	67223,1	115,1
3. Піски будівельні, такі як глинисті, каолінові, полевошпатові (крім кременистих та металоносних пісків), тис. т	15399	108,1
4. Блоки та цегла з цементу, бетону або каменю штучного для будівництва, тис.т	3491	100,8
5. Плитки та плити, керамічні, тис. м ²	50380,3	108,2
6. Елементи конструкцій збірні для будівництва з цементу, бетону або каменю штучного, тис.т	3927,4	108,7
7. Цегла невогнетривка керамічна будівельна (крім виробів з борошна кам'яного кремнеземистого чи ґрунтів діатомітових), тис. м ³	1514,2	106
8. Камінь дроблений, який використовується як наповнювач бетону, для дорожнього покриття та подібних цілей (крім гальки, гравію та кремнію), тис. т	73262,1	110,5
9. Портландцемент, тис. т	10780,5	113,1
10. Розчини бетонні, готові для використання, тис. т	19645,4	114,9
11. Вапно негашене, тис. т	2347,8	100,2
12. Двері та їх коробки і пороги, з деревини, шт	928474	89,5
13. Суміші будівельні сухі (крім розчинів бетонних, готових для використання), тис. т	4250,6	147,6

В 2020 році загальний експорт основних промислових матеріалів будівельного призначення склав 1167,2 млн доларів (на 10,3 % менше ніж у 2019 році), а імпорт 979 млн доларів (на 17 % більше ніж у 2019 році). Загальний експорт цих матеріалів перевищив імпорт у 1,2 рази. Експорт матеріалів до країн СНД склав 286,8 млн доларів, а експорт до країн ЄС – 625,7 млн доларів (на 0,1 % менше ніж у 2019 році). Імпорт матеріалів в 2019 та 2020 роках із країн СНД був у 2,2 рази менше обсягів імпортованих матеріалів із країн ЄС [23, 24]. В 2021 році загальний експорт основних промислових матеріалів будівельного призначення збільшився на 267 %, порівняно з

аналогічним періодом 2020 року, та перевищив імпорт у 1,5 рази, який збільшився на 198 %. Експорт до країн СНД у 3 рази зменшився відповідно до показників експорту до країн ЄС, який збільшився на 295 % у порівнянні з 2020 роком. Імпорт матеріалів із країн СНД був майже у 2,7 рази менше обсягів імпортованих матеріалів із країн ЄС [29].

Якщо більш детально розглядати ринок залізобетонних виробів, то майже весь ринок залізобетонних виробів – це ринок українських виробників.

Третина виробництва розташована у Київській області. Кількість виробників цієї продукції зменшилась з 168 у 2015 році до 154 у 2021 році. Проте вона є відносно стабільною. З них абсолютна більшість спеціалізується на виробництві бетону та залізобетону для житлового, промислового та дорожнього будівництва.

Приблизно 51,8 % від обсягу залізобетону та залізобетонних виробів України випускають десять найбільших виробників. Група «Ковальська», ТДВ «Хмельницькзалізобетон» й «ДБК-4», які входять до ТОП-10 виробників продукції, також ще займаються будівництвом житлових будинків. Вісім виробників з ТОП-10 спеціалізуються на виробництві залізобетонних виробів для Укрзалізниці та входять до її структури. Ще вісім спеціалізуються на виробництві залізобетонних виробів для енергетичного виробництва [33].

Для посилення позицій у регіонах, розширення географії постачання продукції та збільшення сегменту ринку виробники залізобетонних конструкцій створюють групи компаній. Ці компанії включають як виробників цементу, бетону й залізобетону, так і фірми інших галузей.

Завдяки цьому у них є можливість більш стабільно розвиватись та бути фінансово стійкими та незалежними.

З 2015 року до сьогодні скорочується географія експорту українського цементу та залізобетону: з 14 країн до 10 країн. Імпорт продукції зростає, але його частка є невеликою – 1 % від обсягів ринку. Зростання імпорту в першу чергу пов'язано із постачаннями для дорожнього будівництва.

Ціновий спектр продукції дуже різноманітний та є нерівномірним по регіонах. Рівень цін визначають:

– чинники, які є домінуючими у певному регіоні (обсяги будівництва,

постачання та логістика базових складових, рівень конкуренції);

– ТОП-10 гравців, які формують ціновий тренд та мають більше можливостей для надання споживачам їхньої продукції товарного кредиту у разі браку коштів для фінансування будівельних проектів;

– локальні гравці формують ціну за рахунок невеликого логістичного плеча [33].

– ціна залізобетонних виробів та бетону формується виходячи собівартості продукції та залежить від загальноекономічної ситуації в Україні (рис. 2.3).

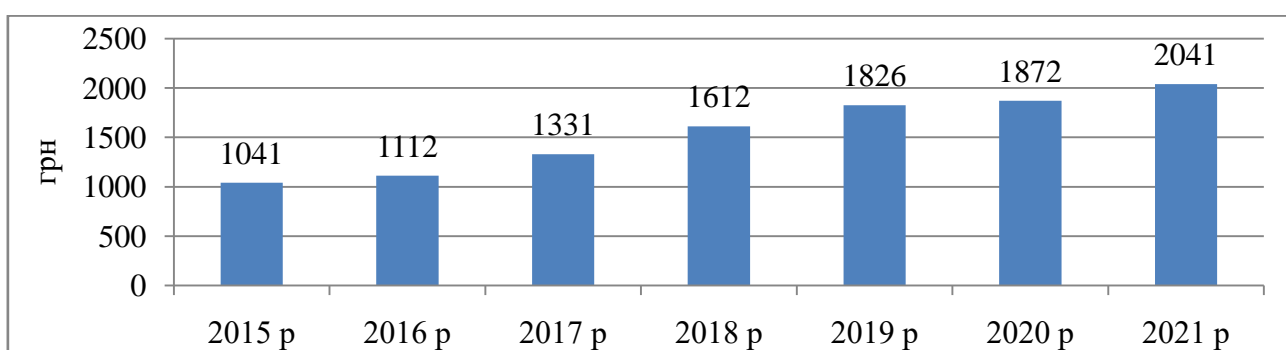

Рисунок 2.3 – Динаміка середніх цін на збірний залізобетон 2015 – 2021 роках [33]

На протязі 2018 – 2020 років відбувався спад на ринку залізобетонних виробів (рис. 2.4).

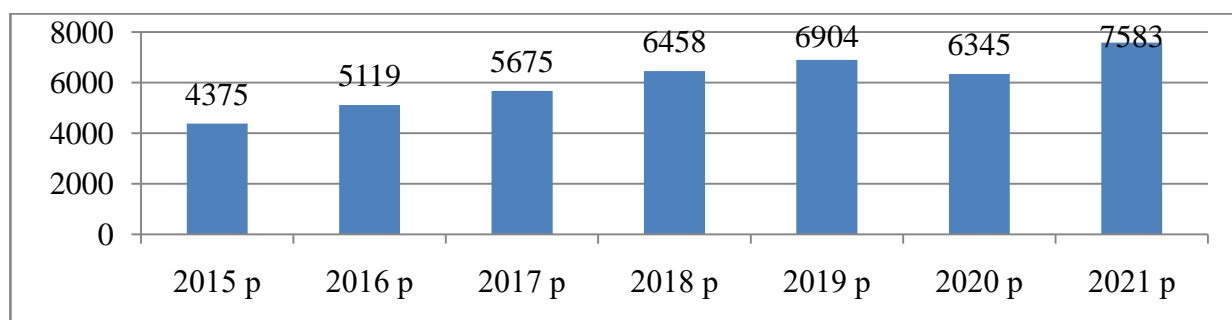

Рисунок 2.4 – Обсяг ринку залізобетонних виробів по роках, млн грн [33]

Окреслимо основні проблеми, з якими натепер стикаються виробники

будівельних матеріалів та виробів:

1) ціни на будівельні матеріали продовжують зростати через подорожчання сировини, енергоносіїв, підвищення вартості логістики, через девальвацію й інфляцію як на локальному, так і на міжнародних ринках. Стимування зростання цін можливе шляхом підвищення операційної ефективності компаній, оптимізації їх витрат, впровадження енергозберігаючих технологій;

2) недоступність енергоносіїв та заміна їх на альтернативні, так як багато виробників будівельних матеріалів користуються газом чи вугіллям. Більшість цих ресурсів знаходиться у зоні бойових дій або на непідконтрольних територіях. Постачання морем тепер також заблоковане;

3) логістика та зростання її вартості через подорожчання палива, дефіцит палива;

4) міграція та мобілізація кадрів;

5) складна процедура розширення родовищ в контексті майбутньої відбудови країни та збільшення обсягів виробництва матеріалів.

Натепер основний попит на будівельні матеріали формується по наступних напрямках:

1) прогнозується зростання попиту на відновлення пошкодженої нерухомості після завершення воєнних дій;

2) добудова об'єктів нерухомості, які мали високий ступінь готовності.

3) спостерігається попит з боку аграрних компаній на заході України, які розширюють потужності для виробництва й зберігання продукції;

4) відбувається зростання попиту з боку медичного ринку, так як деякі клініки розширюються, добудовуються.

Держава може підтримати виробників та постачальників будматеріалів та виробів через:

– доступність кредитних ресурсів та зниження податкового навантаження;

– вона може виступати замовником будматеріалів для відновлення

пошкодженої чи зруйнованої інфраструктури;

– стимулювати попит за допомогою продуманого механізму компенсації втрат, яких зазнали українці під час воєнних дій. Наприклад, це може бути виділення сертифікатів, які можна було б використати для купівлі будівельних матеріалів чи нерухомості;

– спрощення митних процедур. Наприклад, створення довірених підприємств, які могли б проходити кордон без зайвих процедур, а це б у свою чергу значно покращило ситуацію.

Мери міст, голови ОТГ також повинні бути більш активними, шукати можливості та самостійно залучати фонди, інвесторів для перебудови й економічного розвитку територій. Що відповідним чином позначиться й на галузі виробництва будматеріалів.

Сприяття підтримці будівельного бізнесу може співпраця українських компаній із іноземним фондами, закордонними ринками, гармонізація нормативної бази, спрощення процедури сертифікації продукції [3].

2.3 Аналіз фінансово-господарської діяльності ТДВ «Хмельницькзалізобетон»

2.3.1 Загальна характеристика діяльності підприємства

Товариство з додатковою відповідальністю «Хмельницькзалізобетон» більш ніж п'ятдесят років пропонує свої послуги на ринку будівельних матеріалів. Підприємство зареєстровано за юридичною адресою: Україна, 29010, Хмельницька обл., місто Хмельницький, вул. В. М. Чорновола, буд. 31. Керівником підприємства є Корбут Валерій Анатолійович.

Свою діяльність підприємство розпочало у 1956 році як державне підприємство «Хмельницький завод залізобетонних і будівельних конструкцій». В 1994 році організаційна-правова форма підприємства була

зміненна. Воно перетворилось на відкрите акціонерне товариство – ВАТ «Хмельницькзалізобетон». В 2011 році згідно протоколу №14 від 2 червня 2011 року шляхом реорганізації ВАТ «Хмельницькзалізобетон» припинило свою діяльність. Всі його майнові права та обов'язки перейшли до правонаступника товариства з додатковою відповідальністю «Хмельницькзалізобетон» (далі ТДВ «Хмельницькзалізобетон»).

У відповідності до статуту основною метою діяльності ТДВ «Хмельницькзалізобетон» є забезпечення споживачів необхідною продукцією та послугами у визначені терміни, високої якості, комплектації, з мінімальними витратами для виробника.

Торгова марка ТДВ «Хмельницькзалізобетон» представлена на рисунку 2.5.

Рисунок 2.5 – Торгова марка ТДВ «Хмельницькзалізобетон»

Основним видом діяльності підприємства є виготовлення виробів із бетону для будівництва. Додатковими видами діяльності є: виробництво інших дерев'яних будівельних конструкцій і столярних виробів; будівництво житлових і нежитлових будівель; торгівля автомобілями та легковими автотранспортними засобами; технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів; оптова торгівля деталями та приладдям для автотранспортних засобів; роздрібна торгівля деталями та приладдям для автотранспортних засобів; роздрібна торгівля паливом; вантажний автомобільний транспорт тощо.

Основна продукція ТДВ «Хмельницькзалізобетон» це залізобетонні вироби, бетонні конструкції, розчин будівельний, товарний бетон, тротуарна плитка, сухі суміші, пінобетонні блоки та столярні вироби (погонажні вироби, дошка підлоги та блок-хауз, сходинок, під сходинок за розмірами клієнта

замовника). Залізобетонні конструкції виготовляються від нульового циклу до даху. Вони використовуються для будівництва індивідуального житла, соціально-побутової сфери. Серед продукції підприємства найбільшим попитом користуються низько та високовольтні стояки ліній електромереж, бруківка, камінь для бордюрів, а також залізобетонні конструкції.

ТДВ «Хмельницькзалізобетон» крім основної діяльності надає населенню та організаціям послуги з електрозварювальних, токарних, фрезерних робіт; послуги по ремонту й перемотуванню електродвигунів; транспортні послуги по доставці бетону і розчину, залізобетону; розпилюванню та сушінню деревини; займається реалізацією товарної арматури; фарбуванням та лакуванням столярних виробів; реалізацією сіток кладки, каркасів тощо.

Місцезнаходження підприємства є географічно та економічно вигідним, що дозволяє підприємству оперативно поставляти продукцію замовникам. Так його промислові площадки примикають до магістральних колій Укрзалізниці. Саме тому доставка піску, щебеню, цементу, іншої сировини, арматурного прокату та відправка великих партій готової продукції відбувається за допомогою залізничного транспорту. Транспортні потоки невеликих партій сировини та матеріалів, готової продукції здійснюються автотранспортом.

ТДВ «Хмельницькзалізобетон» складається із головного підприємства та одного дочірнього. До складу головного підприємства входять цехи № 1, №2, №3, котельня, ремонтно-механічні майстерні, електроцех.

Цехи будівельних матеріалів здатні забезпечити матеріалами будь-яке сучасне велике й мале будівництво. На них застосовується серійний та масовий тип виробництва виробів.

До допоміжних служб підприємства відноситься транспортний цех. Він складається із залізничного господарства й гаражів. У власності підприємства є шість складів. З них найбільшими є склад матеріалів, склад арматури, склад готової продукції. На підприємстві є автостоянка, їдальня, арматурна та формувальна дільниця, дільниці сухих сумішей та дрібно штучних виробів. Також є відділ технічного контролю. Працівники цього відділу займаються

технічним контролем готової продукції, відстежують ремонт метало форм, стежать за роботою технологічного оснащення.

Для забезпечення високого рівня якості сировини та готової продукції на підприємстві діє акредитована лабораторія. Створено дочірнє підприємство «Маркет-збут», основними функціями якого є пошук та вивчення ринків збуту, логістика й постачання продукції. ТДВ «Хмельницькзалізобетон» свою діяльність спрямовує на впровадження нових, прогресивних сучасних технологій, постійно займається вдосконаленням управлінських й виробничих процесів для досягнення максимальної якості продукції та задоволення потреб споживача.

Продукція ТДВ «Хмельницькзалізобетон» реалізується у Хмельницькій, Київській, Одеській, Тернопільській, Волинській та Рівненській областях.

Основними споживачами продукції підприємства є: КП «Хмельницькбудзамовник», КП «Промбуд-1», КП «Промбуд-2», КП «Опорядбуд», КП «Цивільжитлобуд», КП «Спецбудмеханізація», КП «Житлобуд», ТОВ «Будівельний альянс», ПП «Оферта», ВАТ «Волиньцемент», КП «Укрстандарт» та інші. Частка ТДВ «Хмельницькзалізобетон» у структурі аналогічних підприємств України складає приблизно 3 %.

Студія «Спектр» розробила два промо-сайти для пошуку потенційних клієнтів продукції ТДВ «Хмельницькзалізобетон» в Україні та за кордоном, у яких представлено коротку інформацію про компанію та види діяльності, асортимент продукції з цінами.

Перейдемо до аналізу основних техніко-економічних показників діяльності підприємства ТДВ «Хмельницькзалізобетон» за 2018 – 2020 роки, які представлено в таблиці 2.3.

За досліджуваний період чистий дохід від реалізації продукції підприємства збільшився у 2019 році порівняно з 2018 роком на 24,29 % або на 124862 тис. грн, у 2020 році порівняно з 2019 роком зменшився на 9 % або на 57477 тис. грн.

Таблиця 2.3 – Основні техніко-економічні показники діяльності підприємства

Показник	Одиниці виміру	Рік			Темп зростання,%	
		2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг): у діючих цінах	тис. грн	514001,0	638863,0	581386,0	124,29	91,00
у порівняльних цінах		561828,79	670806,15	581386,0	119,40	86,67
2. Середньооблікова чисельність:	осіб					
– працівників		472	493	472	104,45	95,74
– з них робітників		389	408	387	104,88	94,85
3. Чистий дохід на одну особу :	тис.грн/особу	1190,32	1360,66	1231,75	114,31	90,53
– одного працівника						
– одного робітника		1444,29	1644,13	1502,29	113,84	91,37
4. Фонд заробітної плати працівників	тис. грн	84171,0	100480,0	99343,0	119,38	98,87
5. Середньорічна заробітна плата одного працівника	тис. грн	178,328	203,813	210,472	114,29	103,27
6. Повна собівартість реалізованої продукції	тис. грн	460445	560858	507985	121,81	90,57
7. Витрати на 1 грн реалізованої продукції	грн	0,90	0,88	0,87	98,00	99,53
8. Прибуток (фінансовий результат) від реалізації продукції	тис. грн	53556	78005	73401	145,65	94,10
9. Рентабельність:	%					
– доходу		10,42	12,21	12,63	x	x
– витрат		11,63	13,91	14,45	x	x
10. Середньорічна вартість основних фондів	тис. грн	169850,0	186446,5	201771,0	109,77	108,22
11. Фондовіддача	грн	3,31	3,60	2,88	108,77	80,09

Динаміку доходу (виручки) від реалізації продукції (робіт, послуг) та повної собівартості за 2018 – 2020 роки наведено на рисунку 2.6.

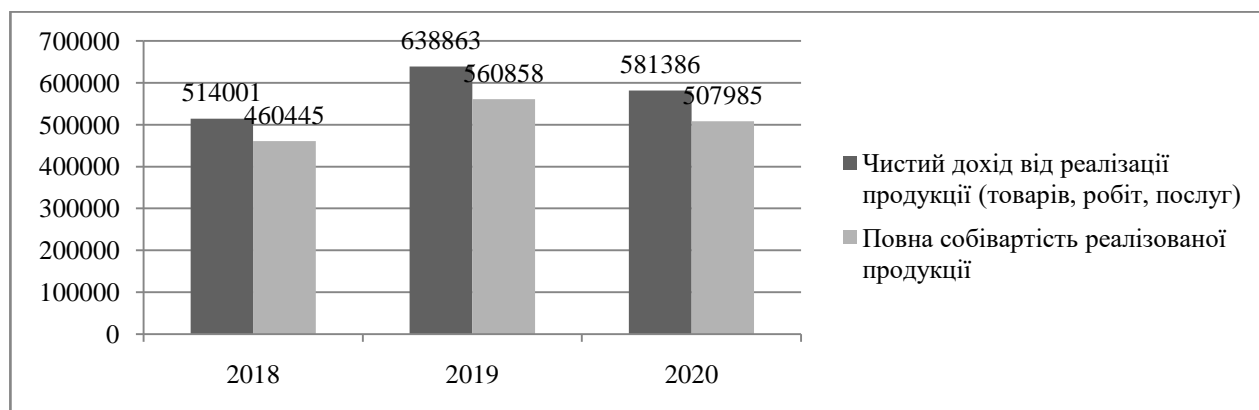

Рисунок 2.6 – Динаміка доходу (виручки) від реалізації продукції (робіт, послуг) та повної собівартості за 2018 – 2020 роки

В Додатках Д та Е наведено відповідно динаміку фактично випущеної продукції по асортименту та її структуру. Вартість реалізованої продукції в порівняльних цінах наведено в Додатку Ж. Найбільший дохід за досліджуваний період було отримано від реалізації наступних видів продукції: «Елементи конструкцій збірні для будівництва з цементу, бетону або каменю штучного», «Блоки та цегла з легкого бетону» та «Розчини бетонні, готові для використання». У структурі фактично реалізованої продукції частка «Елементів конструкцій збірних для будівництва з цементу, бетону або каменю штучного» зросла з 35,45 % у 2018 році до 38,91 % у 2020 році. Частка «Розчинів бетонних, готових для використання» збільшилась з 20,39% до 20,72 %, а «Виробів столярних та конструкцій будівельних, з деревини» – з 18,07 % до 18,52 %. Зростання обсягів реалізації продукції в 2019 році супроводжувалось зростанням чисельності працівників та збільшенням фонду заробітної плати. Так, чисельність працівників збільшилась на 4,45 %, а фонд оплати праці працівників – на 19,38 %. В 2020 році чисельність працівників зменшилась на 4,26 %, фонд оплати праці працівників – на 1,13 %.

Показник «середньорічна продуктивність праці одного працівника», який характеризує ефективність виробництва, зростає у 2019 році на 14,31 % або на 170,346 тис. грн, а в 2020 році зменшується на 9,47 % або на 128,912 тис. грн. Продуктивність праці одного робітника має аналогічні тенденції змін. Темпи зростання продуктивності праці одного працівника є меншими за темпи зростання їх середньорічної заробітної плати в 2020 році. За економічними законами це призводить до необґрунтованого зростання собівартості продукції.

На кінець досліджуваного періоду середньорічна вартість основних фондів підприємства склала 201771 тис. грн, що на 18,79 % або на 31921 тис.грн. більше, ніж на початок періоду. Це насамперед пов'язано з оновленням технічного обладнання і транспортних засобів. Показник фондоддачі, який свідчить про ефективність використання основних фондів, зменшився у 2020 році до 2,88 грн у порівнянні з 3,31 грн у 2018 році.

На протязі 2018 – 2020 років підприємство працювало прибутково (рис. 2.7). Загальна сума прибутку від реалізації продукції становила 73401 тис.грн у 2020 році, що на 37,05 % або на 31921 тис. грн більше у ніж 2018 році. Величина чистого прибутку також зростає з 40030 тис. грн у 2018 році до 54486 тис. грн у 2020 році, тобто на 36,11 % або на 14456 тис. грн.

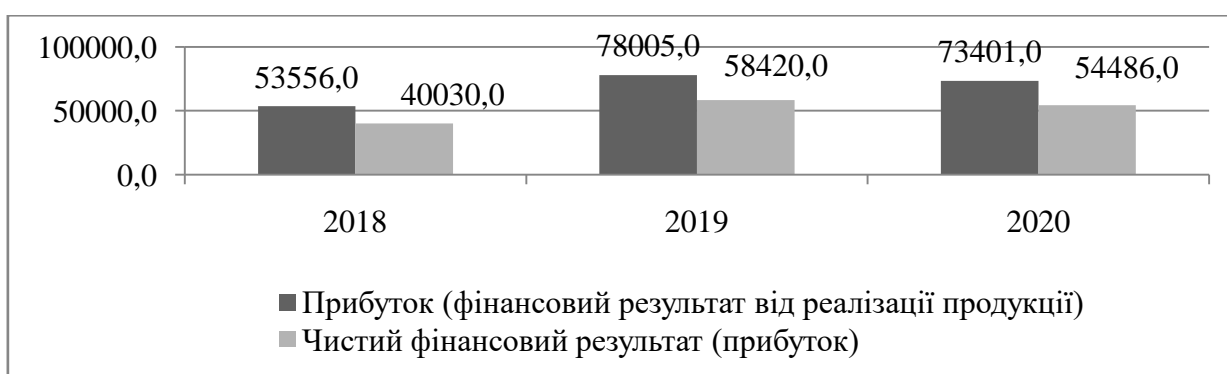

Рисунок 2.7 – Динаміка зміни фінансових результатів діяльності підприємства

Рентабельність доходу та рентабельність витрат наведено на рисунку 2.8.

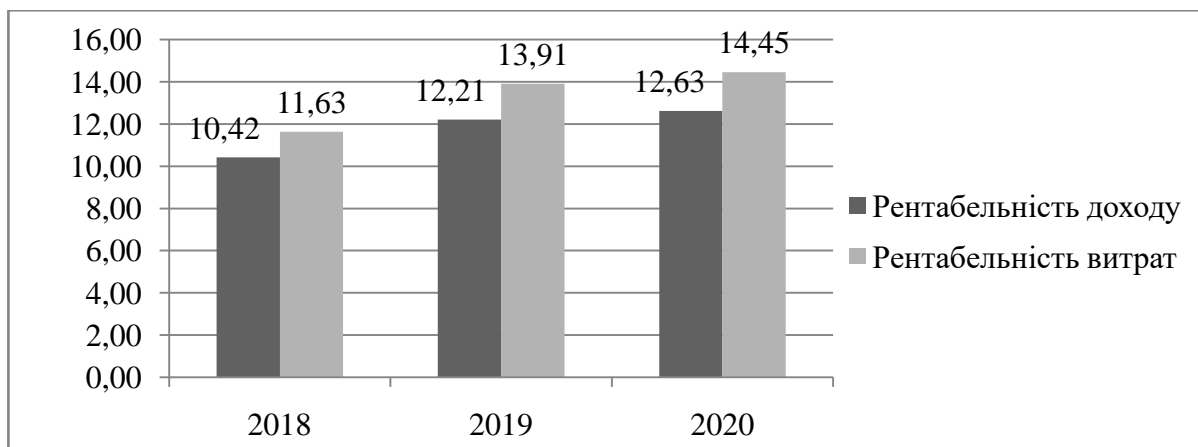

Рисунок 2.8 – Динаміка показників рентабельності за 2018 – 2020 роки

Проаналізувавши основні техніко-економічні показники діяльності ТДВ «Хмельницькзалізобетон» за 2018 – 2020 роки можна зробити висновок, що не дивлячись на те, що на його роботу впливали негативні зовнішні фактори (нестабільність на фінансовому ринку, зростання цін на енергоносії, матеріали, комплектуючі, COVID тощо), діяльність підприємства була прибутковою та рентабельною. Перейдемо до більш детального аналізу стану та використання матеріально-технічних та трудових ресурсів.

2.3.2 Аналіз наявності та використання ресурсів підприємства

ТДВ «Хмельницькзалізобетон» у процесі виробництва та реалізації продукції, послуг використовує персонал, основні фонди, матеріальні ресурси. Проведемо аналіз наявності, стану та ефективності використання цих ресурсів на ТДВ «Хмельницькзалізобетон».

Аналіз розпочнемо із дослідження стану та ефективності використання основних виробничих фондів ТДВ «Хмельницькзалізобетон». Виробничі основні фонди діляться на окремі групи. На основі складу основних фондів слід оцінити їх структуру. В таблиці 2.4 наведено інформацію про структуру основних виробничих фондів підприємства ТДВ «Хмельницькзалізобетон».

Таблиця 2.4 – Склад та структура основних виробничих фондів у 2018 – 2020 роках (за даними на кінець року)

Показник	Наявність на кінець року, тис. грн					Структура,%				
	2018	2019	2020	Відхилення		2018	2019	2020	Відхилення	
				2019- 2018	2020- 2019				2019- 2018	2020- 2019
Основні засоби, всього	181318	191575	211967	10257	20392	100	100	100	-	-
1.Будівлі, споруди та передавальні пристрої	77078	81178	83576	4100	2398	42,51	42,37	39,43	-0,14	-2,95
2. Транспортні засоби	6927	8509	15705	1582	7196	3,82	4,44	7,41	0,62	2,97
3. Машини та обладнання	93287	98619	108944	5332	10325	51,45	51,48	51,40	0,03	-0,08
4. Інші основні засоби	4026	3269	3742	-757	473	2,22	1,71	1,77	-0,51	0,06

За досліджуваний період вартість основних виробничих фондів на кінець 2019 року порівняно із 2018 роком збільшилась на 10257 тис. грн, а на кінець 2020 року порівняно із 2019 роком – на 20392 тис. грн. Найбільші зміни за досліджуваний період відбувались по групі «машини та обладнання» (збільшились на 15657 тис. грн), «транспортні засоби (збільшились на 8778 тис. грн) та «будинки, споруди та передавальні пристрої» (збільшились на 6498 тис. грн).

В графічному вигляді динаміку структури основних виробничих фондів підприємства наведено на рисунку 2.9.

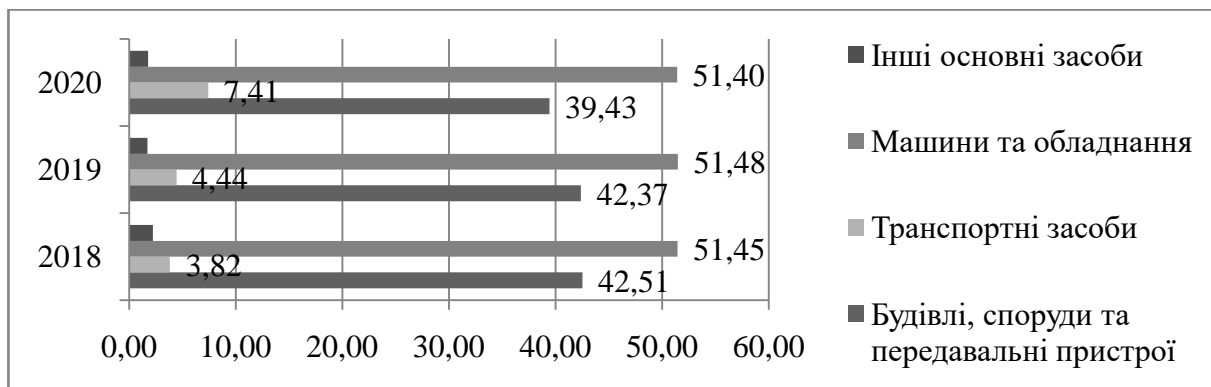

Рисунок 2.9 – Динаміка структури основних виробничих фондів підприємства у 2018 – 2020 роках

Найбільшу частку в структурі основних виробничих фондів займають машини та обладнання, їх частка за досліджуваний період незначно зменшується з 51,45 % у 2018 році до 51,4 % у 2020 році. Наступною за величиною є частка будинків, споруд та передавальних пристроїв: 2018 рік – 42,51 %, 2019 рік – 42,37 %, 2020 рік – 39,43 %. Інші основні фонди займають значно меншу частку у структурі фондів.

Проаналізуємо інтенсивність руху основних фондів підприємства та їх стан на кінець 2018 – 2020 років (табл. 2.5).

На протязі 2018 року підприємство придбало основних фондів на загальну суму 23870 тис. грн, основні зміни відбулись по групі «Машини та

обладнання» – на суму 13491 тис. грн. За цей рік вибуло основних фондів на загальну суму 934 тис. грн.

На протязі 2019 року було придбано основних фондів на суму 11401 тис. грн в тому числі машин та обладнання на суму 6155 тис. грн. Вибуло основних фондів на загальну суму 823 тис. грн. У 2020 році підприємство придбало основних фондів на суму 22267 тис.грн, в тому числі машин та обладнання на суму 10325 тис. грн.

Таблиця 2.5 – Наявність та рух основних виробничих фондів ТДВ «Хмельницькзалізобетон» в 2018 – 2020 роках, тис. грн

Рік	Показник	Наявність на початок року	Надійшло, всього	Вибуло, всього	Наявність на кінець року	Знос	
						на початок року	на кінець року
2018	Всього	158382,0	23870,0	934,0	181318,0	42690,0	52675,0
	в т.ч. – машини та обладнання	80351,0	13491,0	555,0	93287,0	24300,0	29869,0
2019	Всього	181318,0	11401,0	1144,0	191575,0	52675,0	64469,0
	в т.ч. – машини та обладнання	93287,0	6155,0	823,0	98619,0	29869,0	36170,0
2020	Всього	191575,0	22267,0	1875,0	211967,0	64469,0	
	в т.ч. – машини та обладнання	98619,0	10325,0		108944	36170,0	

Інтенсивність руху основних фондів аналізують з допомогою коефіцієнтів оновлення та вибуття, а їх стан – за допомогою коефіцієнтів придатності й спрацювання (табл.2.6) [14]. Значення коефіцієнта оновлення по всіх основних фондах було найбільшим у 2018 році – 0,132, а найменшим в 2019 році – 0,06. З отриманих даних видно, що темпи оновлення основних фондів у 2020 році зросли. Коефіцієнт вибуття по всіх основних засобах підприємства збільшувався. Значення коефіцієнта вибуття у 2018 році – 0,0059, в 2019 році – 0,0063, в 2020 році – 0,0088. Отже найкращим стан фондів був у 2018 році за рахунок їх найбільш інтенсивного оновлення (оновлено 13,2 % від вартості фондів на кінець року).

Таблиця 2.6 – Аналіз показників оновлення, вибуття та зносу основних фондів підприємства в 2018 – 2020 роках

Показник	Рік			Відхилення	
	2018	2019	2020	2019 – 2018	2020 – 2019
1. Вартість основних фондів на початок періоду, тис. грн	158382	181318	191575	22936	10257
2. Вартість основних фондів на кінець періоду, тис. грн	181318	191575	211967	10257	20392
3. Вартість введених основних фондів, тис. грн	23870	11401	22267	-12469	10866
4. Вартість основних фондів, що вибути, тис. грн	934	1144	1875	210	731
5. Коефіцієнт оновлення	0,132	0,06	0,105	-0,072	0,046
6. Коефіцієнт вибуття	0,0059	0,0063	0,0088	0,0004	0,0025
7. Коефіцієнт зносу, %	26,95	29,05	33,65	2,10	4,60
8. Коефіцієнт придатності, %	73,05	70,95	66,35	-2,10	-4,60

В 2020 році інтенсивність оновлення фондів дещо скорочується в порівнянні з попередніми роками аналізованого періоду (оновлено 10,5 % від вартості фондів на кінець року), проте залишається високою. За досліджуваний період співвідношення між коефіцієнтами оновлення та вибуття було вище за одиницю, тобто має місце розширене їх відтворення.

Вартість основних фондів щорічно зростає: з 159382 тис. грн у 2018 році до 191575 тис. грн у 2020 році. Залишкова вартість основних фондів збільшується з 128643 тис. грн у 2018 році до 134640 тис. грн в 2020 році. Відбувається зростання коефіцієнта зносу (з 26,95 % у 2018 році до 33,65 % у 2020 році) та зменшення коефіцієнту придатності основних виробничих фондів (з 73,05 % у 2018 році до 66,35 % у 2020 році). Слід зазначити, що керівництво підприємства приймає усі необхідні заходи для оновлення основних виробничих фондів. Крім цього постійно проводяться поточні, капітальні ремонти. Тому основні фонди ТДВ «Хмельницькзалізобетон» перебувають у доброму технічному стані.

До показників, які характеризують забезпеченість підприємства основними засобами, належать фондомісткість, фондоозброєність, а до показників, які характеризують ефективність використання основних засобів,

належать фондівдача, рентабельність основних засобів (табл. 2.7) [14].

Як бачимо із таблиці, показник фондівдачі має найвище значення в 2019 році (3,6 грн), а найнижче – в 2020 році (2,88 грн). В 2020 році він порівняно з показником 2019 року зменшується на 0,72 грн, тобто рівень завантаження основних фондів зменшується. Найвищими показники фондоозброєності працівників підприємства були в 2020 році (427,48 тис. грн/особу), а найнижчі – в 2018 році (356,08 тис. грн/особу). На величину фондоозброєності вплинули зміни у чисельності персоналу та вартості основних виробничих фондів. Фондорентабельність змінюється відповідно до змін показника прибутку, та складала в 2018 році 23,57 %, в 2019 році – 31,33 %, а в 2020 році – 27%.

Таблиця 2.7 – Показники ефективності використання основних виробничих фондів в 2018 – 2020 роках

Показник	Рік			Відхилення	
	2018	2019	2020	2019-2018	2020-2019
1. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	561828,793	670806,2	581386	108977,36	-89420,15
2. Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн	169850,0	186446,5	201771,0	16596,50	15324,50
3. Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток/збиток), тис. грн	49280	73303	68045	24023,00	-5258,00
4. Чистий фінансовий результат, тис. грн	40038	58420	54486	18382,00	-3934,00
5. Фондовіддача, грн	3,31	3,60	2,88	0,29	-0,72
6. Фондомісткість, грн	0,30	0,28	0,35	-0,02	0,07
7. Фондоозброєність, тис. грн/особу	356,08	374,39	427,48	18,31	53,09
8. Технічна озброєність праці, тис. грн/особу	436,63	456,98	521,37	20,34	64,40
9. Рентабельність ОФ, %	23,57	31,33	27,00		

Керівництво підприємству аналізує причини, що приводять до зниження ефективності використання основних фондів. Постійно проводяться заходи по забезпеченню зростання завантаження виробничих потужностей.

Оснoву ресурсного забезпечення виробничої діяльності підприємства складають матеріальні ресурси, а саме основні і допоміжні матеріали, напівфабрикати, паливо, енергія всіх видів тощо. Матеріальні ресурси у процесі виробництва перетворюються в матеріальні витрати, які становлять вагому частку в загальній сумі витрат на виробництво продукції підприємства [13]. Динаміка цього показника характеризує зміну матеріаломісткості продукції ТДВ «Хмельницькзалізобетон» (табл.2.8).

Таблиця 2.8 – Динаміка питомої ваги матеріальних витрат в собівартості продукції

Показник	Рік			Темпи зростання, %		Відхилення (+,-)	
	2018	2019	2020	2019 / 2018	2020 / 2019	2019 – 2018	2020 – 2019
1. Матеріальні затрати, тис. грн	333962,0	428186,0	365672,0	128,21	85,40	94224,0	-62514,0
2. Витрати на виробництво реалізованої продукції (робіт, послуг) , тис. грн	455561,0	569161,0	506083,0	124,94	88,92	113600,0	-63078,0
3. Питома вага матеріальних затрат до виробничої собівартості продукції, %	73,31	75,23	72,26	102,62	96,04	1,9	-3,0

З наведених у таблиці даних видно, що матеріальні витрати зростають з 333962 тис. грн в 2018 році до 365672 тис. грн. в 2020 році. Це пояснюється змінами обсягів виробництва та реалізації продукції. Темпи зростання матеріальних витрат нижчі від темпів зростання операційних витрат в цілому в 2019 році та є меншими у 2020 році. Частка матеріальних витрат в загальній сумі витрат ТДВ «Хмельницькзалізобетон» значна. Вона коливається від 75,23 % в 2019 році до 72,26 % в 2020 році. Отже діяльність підприємства є матеріаломісткою. В цілому за досліджуваний період рівень матеріаломісткості виробництва має незначну динаміку до скорочення.

За допомогою показників матеріаловіддачі, матеріаломісткості можна

оцінити ефективність використання матеріальних ресурсів ТДВ «Хмельницькзалізобетон» (табл. 2.9) [13]. На протязі досліджуваного періоду динаміка зміни матеріаловіддачі є неоднаковою: 2018 рік – 1,54 грн, 2019 рік – 1,49 грн, 2020 рік – 1,59 грн. Зростання матеріаловіддачі в 2020 році свідчить про більш ефективне використання матеріальних ресурсів. Матеріаломісткість у 2020 році становила 0,63 грн, що більше ніж у попередньому році та менше, ніж у 2018 році. Отже ефективність використання матеріальних ресурсів на кінець 2020 року зростає.

Таблиця 2.9 – Динаміка матеріаловіддачі та матеріаломісткості продукції

Показник	Рік			Темпи зростання, %		Відхилення (+,-)	
	2018	2019	2020	2019 / 2018	2020 / 2019	2019 – 2018	2020 – 2019
1. Чистий дохід від реалізації продукції, робіт та послуг в діючих цінах, тис. грн	514001,0	638863,0	581386,0	124,29	91,00	124862,0	-57477,0
2. Матеріальні затрати, тис. грн	333962,0	428186,0	365672,0	128,21	85,40	94224,0	-62514,0
3. Матеріаловіддача, грн	1,54	1,49	1,59	96,94	106,56	-0,05	0,10
4. Матеріаломісткість, грн	0,65	0,67	0,63	103,16	93,84	0,02	-0,04

Фахівці підприємства постійно відслідковують зміни цін на сировину й матеріали, електроенергію, які використовуються у процесі виробництва. Тільки завдяки цьому вдається своєчасно та адекватно реагувати на ці зміни.

Перейдемо до аналізу трудових ресурсів.

Достатня забезпеченість ТДВ «Хмельницькзалізобетон» потрібним кваліфікованим персоналом, його раціональне та ефективне використання мають велике значення для підвищення ефективності його функціонування. Динаміку руху робочої сили простежено в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Динаміка руху робочої сили

Показник	Рік			Темпи зростання,%	
	2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
1.Середньоблікова чисельність персоналу,осіб	472	493	472	104,45	95,74
2.Кількість прийнятих на роботу,осіб	168	102	127	60,71	124,51
3.Кількість звільнених з роботи, осіб	133	125	130	93,98	104,00
4.Кількість звільнених за власним бажанням та за порушення трудової дисципліни, осіб	133	125	130	93,98	104,00
5.Коефіцієнт обороту по прийому	0,36	0,21	0,27	58,13	130,05
6.Коефіцієнт обороту по вибуттю	0,28	0,25	0,28	89,98	108,63
7.Коефіцієнт плинності кадрів	0,28	0,25	0,28	89,98	108,63

Аналізуючи дані таблиці спостерігаємо, що на підприємстві відбувається скорочення персоналу після його збільшення у 2019 році. Середньооблікова облікова чисельність працівників у 2020 році зменшилась на 26 осіб. Найбільшу питому вагу у структурі персоналу займають робітники – 81,99 %.

Коефіцієнти обороту по прийому, вибуттю кадрів та коефіцієнт плинності кадрів дозволяють вивчити рух робочої сили на підприємстві. Значення коефіцієнта обороту по прийому найбільшим було в 2018 році – 0,36, а найменшим в 2019 році – 0,21. Значення коефіцієнта обороту по вибуттю найбільшим було в 2018 та 2020 роках – 0,24, в цьому періоді значення коефіцієнту плинності кадрів було також найбільшим.

Для оцінки ефективності використання трудових ресурсів використаємо показник продуктивності праці. Як економічна категорія цей показник характеризує результативність витрат живої праці по створенню продукції за певний проміжок часу.

Аналіз продуктивності праці ТДВ «Хмельницькзалізобетон» проведемо на підставі даних, наведених в таблиці 2.11.

Як бачимо з отриманих даних, після зростання рівня продуктивності праці у 2019 році, в 2020 році спостерігаємо її спадну динаміку. Середньорічна

продуктивність праці одного працівника зменшується порівняно із 2019 роком на 128,9 тис. грн.

Таблиця 2.11 – Аналіз продуктивності праці ТДВ «Хмельницькзалізобетон» за 2018–2020 роки

Показник	Рік			Відхилення (+,-)	
	2018	2019	2020	2019-2018	2020-2019
1. Чистий дохід від реалізації продукції (у порівняльних цінах), тис. грн	561828,793	670806,15	581386,00	108977,4	-89420,2
2. Середньооблікова чисельність персоналу, осіб в тому числі робітників	472	493	472	21,0	-21,0
3. Питома вага робітників в загальній чисельності персоналу, %	82,42	82,76	81,99	0,3	-0,8
4. Відпрацьовано днів одним робітником за рік, дні	229	249	226	20,2	-23,6
5. Середня тривалість робочого дня, год.	8	8	8	0	0
6. Загальна кількість відпрацьованого часу за рік:					
- людино-днів	103503,0	108665,0	100426,0	5162,0	-8239,0
- людино-годин	828027	869318	803408	41291,0	-65910,0
7. Середньорічний дохід на одну особу, тис.грн:					
- одного працюючого	1190,315	1360,662	1231,750	170,3	-128,9
- одного робітника	1444,290	1644,133	1502,289	199,8	-141,8
8. Середньоденний виробіток робітника, грн	5428,12	6173,17	5789,20	745,1	-384,0
9. Середньогодинний виробіток робітника, грн	678,52	771,65	723,65	93,1	-48,0

Середньорічний, середньоденний та середньогодинний виробіток одного робітника зменшується відповідно на 141,8 тис. грн, 384 грн та 48 грн. Це свідчить про зменшення ефективності використання персоналу підприємства.

Для аналізу співвідношення між темпами зростання продуктивності праці та середньої зарплати одного працівника скористаємось даними таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 – Динаміка середньорічної заробітної плати і рівня продуктивності праці на підприємстві

Показник	Рік			Темп зростання,%	
	2018	2019	2020	2019-2018	2020-2019
1. Середньорічна продуктивність праці 1 працівника, тис. грн	1190,32	1360,66	1231,75	114,31	90,53
2. Середньорічна заробітна плата 1 працівника, тис. грн	178,328	203,813	210,472	114,29	103,27

Темпи зростання продуктивності праці одного працівника повинні випереджати темпи зростання середньої заробітної плати. Виконання цього економічного принципу дозволяє забезпечити відповідність між попитом та масою спожитих товарів, зменшити витрати підприємства та забезпечити зростання прибутку. У 2019 році темпи зміни заробітної плати були меншими за темпи зростання продуктивності праці: $114,29\% < 114,32\%$. Коефіцієнт випередження – 1,06. В 2019 році темпи зростання продуктивності праці були меншими за темпи зростання середньої заробітної плати: $75,99\% < 102,89\%$. Коефіцієнт випередження – 1,0002. Як бачимо, в 2020 році співвідношення між темпами росту продуктивності праці та заробітної плати не виконано, і, відповідно, фонд оплати праці сформовано із порушенням.

Отже, аналіз стану та ефективності використання виробничих ресурсів підприємства засвідчив зростання рівня фондоозброєності виробництва, а ось рівень фондівіддачі, продуктивності праці зменшується. Спостерігається зростання матеріалівіддачі. Перейдемо до аналізу витрат та прибутку підприємства ТДВ «Хмельницькзалізобетон».

2.3.3 Аналіз витрат та прибутку підприємства

Аналіз динаміки операційних витрат та їх структури на ТДВ «Хмельницькзалізобетон» за елементами починається насамперед із оцінки

структури операційних витрат за 2018 – 2020 роки (табл. 2.13).

Як бачимо із таблиці, загальна сума витрат в 2019 році в порівнянні з 2018 роком збільшилась на 113600 тис. грн. Найбільше зростання (на 94224 тис. грн) спостерігається по елементу «матеріальні затрати». На 16309 тис. грн зросли витрати на оплату праці, амортизація основних фондів збільшилась на 1947 тис. грн. Сума інших витрат зменшилась на 1840 тис.грн.

В 2020 році в порівнянні з 2019 роком операційні витрати зменшились на 63070 тис. грн. Найбільше зменшення (на 62514 тис. грн) спостерігається по елементу «матеріальні затрати». На 1137 тис. грн зменшились витрати на оплату праці, а інші витрати зменшилась на 580 тис.грн. Амортизація основних фондів збільшилась на 1543 тис. грн.

Таблиця 2.13 – Аналіз операційних витрат

Елементи витрат	Сума по роках, тис.грн			Відхилення (+,-)		Структура,%			Відхилення (+,-)	
	2018	2019	2020	2019 - 2018	2020 - 2019	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2019-2018	2020-2019
1. Матеріальні затрати	333962	428186	365672	94224	-62514	73,31	75,23	72,26	1,92	-2,98
2. Витрати на оплату праці	84171	100480	99343	16309	-1137	18,48	17,65	19,63	-0,82	1,98
3. Відрахування на соціальні заходи	16778	19738	19348	2960	-390	3,68	3,47	3,82	-0,22	0,36
4. Амортизація основних фондів	10948	12895	14438	1947	1543	2,40	2,27	2,85	-0,14	0,59
5. Інші операційні витрати	9702	7862	7282	-1840	-580	2,13	1,38	1,44	-0,75	0,06
Разом операційні витрати	455561	569161	506083	113600	-63078	100	100,0	100,0	-	-

В структурі операційних витрат найбільшу питому вагу мають та матеріальні витрати (2018 рік – 73,31 %, 2019 рік – 75,23 %, 2020 рік – 72,26%), витрати на оплату праці (2018 рік – 18,48 %, 2019 рік – 17,65 %, 2020 рік – 19,63 %), а найменшу – інші витрати (2018 рік – 2,13 %, 2019 рік – 1,38 %,

2020 рік – 1,44 %). Отже зміни в структурі за досліджуваний період є незначними. Для забезпечення стійкого фінансово-економічного стану підприємства, необхідно проводити постійний моніторинг та контроль матеріальних витрат та витрат на оплату праці.

Проаналізуємо динаміку змін витрат на одну гривню повної собівартості продукції підприємства (табл. 2.14). Витрати на одну гривню реалізованої продукції щорічно зменшуються. На це вплинуло перевищення темпів змін доходу над темпами змін повної собівартості. Але діяльність підприємства є досить витратомісткою – на рівні 0,9 грн.

Таблиця 2.14 – Аналіз витрат на 1 гривню реалізованої продукції

Показник	Рік			Відхилення,(+,-)		
	2018	2019	2020	2019-2018	2020-2019	2020-2018
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	514001	638863	581386	124862	-57477	67385
2. Повна собівартість реалізованої продукції	460445	560858	507985	100413	-52873	47540
3. Витрати на 1 грн реалізованої продукції, грн (витратомісткість)	0,9	0,88	0,87	-0,02	-0,01	-0,03

Оптимізації витрат операційної діяльності повинна здійснюватись у наступних напрямках: пошук надійних постачальників й робота з ними на взаємовигідних умовах; удосконалення структури продукції, яка реалізується; підвищення продуктивності праці; підвищення рівня ефективності внутрішнього контролю та управління витратами [35].

Перейдемо до аналізу формування та розподілу прибутку підприємства.

Дані про формування прибутку ТДВ «Хмельницькзалізобетон» та його динаміку наведено в таблиці 2.15.

Джерелом формування прибутку є чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, який в 2019 році збільшився порівняно з 2018 роком на 24,29 %, а 2020 році він зменшився на 9 %.

Таблиця 2.15 – Аналіз формування та динаміки прибутку, тис. грн

Показник	Рік			Темпи зростання,%		
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019	2020/2018
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	514001	638863	581386	124,29	91,00	113,11
2. Собівартість реалізованої продукції(товарів, робіт, послуг)	413723	499150	447561	120,65	89,66	108,18
3. Валовий прибуток (збиток)	100278	139713	133825	139,33	95,79	133,45
4. Адміністративні витрати	22741	25769	26863	113,32	104,25	118,13
5. Витрати на збут	23981	35939	33561	149,86	93,38	139,95
6. Повна собівартість реалізованої продукції	460445	560858	507985	121,81	90,57	110,32
7. Фінансові результати від реалізації продукції (прибуток)	53556	78005	73401	145,65	94,10	137,05
8. Інші операційні доходи	14167	29600	33277	208,94	112,42	234,89
9. Разом чисті доходи від операційної діяльності	528168	668463	614663	126,56	91,95	116,38
10. Інші операційні витрати	18443	34302	38633	185,99	112,63	209,47
11. Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток)	49280	73303	68045	148,75	92,83	138,08
12. Доход від участі в капіталі, інші фінансові доходи, інші доходи	296	163	242	55,07	148,47	81,76
13. Фінансові витрати, витрати від участі в капіталі, інші витрати	303	1685	1458	556,11	86,53	481,19
14. Фінансовий результат до оподаткування (прибуток)	49273	71781	66829	145,68	93,10	135,63
15. Чистий фінансовий результат (прибуток)	40030	58420	54486	145,94	93,27	136,11

Собівартість реалізованої продукції в 2019 році збільшилась порівняно з 2018 роком на 20,65 %, а 2020 році зменшилась на 10,34 %. Темпи зміни собівартості були меншими ніж темпи змін чистого доходу від реалізації продукції у 2019 році, в 2020 році динаміка була протилежною. За рахунок цього якщо в 2018 році підприємство отримало 100278 тис.грн валового прибутку, то в 2019 році – 139713 тис. грн, в 2020 році – тільки 133825 тис. грн.

В 2019 році величина прибутків від реалізації продукції сягала

53556 тис. грн, що більше від попереднього періоду на 45,65 %. В 2020 році їх величина зменшилась 5,9 %.

Основну частину фінансового результату підприємство одержує від операційної діяльності. За весь час досліджуваного періоду він був позитивний, і в 2020 році порівняно із 2019 роком збільшується на 38,08 %. В 2020 році порівняно із 2019 роком зростає і чистий прибуток на 36,11 %.

Вихідні дані для розрахунку показників рентабельності підприємства ТДВ «Хмельницькзалізобетон» за 2018 – 2020 роки наведені в таблиці 2.16.

Таблиця 2.16 – Показники рентабельності діяльності ТДВ «Хмельницькзалізобетон»

Показник	Рік			Відхилення (+,-)	
	2018	2019	2020	2019 – 2018	2020 – 2019
1. Чистий дохід від реалізації продукції, тис.грн	514001,0	638863,0	581386,0	124862,0	-57477,0
2. Повна собівартість реалізованої продукції, тис.грн	460445,0	560858,0	507985,0	100413,0	-52873,0
3. Вартість капіталу, тис.грн, в т.ч. власного	286595,0 236504,0	334457,0 292122,0	394801,0 342603,0	47862,0 55618,0	60344,0 50481,0
4. Фінансовий результат (прибуток), тис.грн: - від реалізації продукції, - чистий	53556,0 49280,0	78005,0 73303,0	73401,0 68045,0	24449,0 24023,0	-4604,0 -5258,0
5. Рентабельність, %: - доходу, - витрат, - власного капіталу - капіталу	40030,0 10,42 11,63 16,93 13,97	58420,0 12,21 13,91 20,00 17,47	54486,0 12,63 14,45 15,90 13,80	18390,0 1,79 2,28 3,07 3,50	-3934,0 0,42 0,54 -4,09 -3,67

Найкращими показники рентабельності підприємства були в 2020 році. Так рентабельність доходу в цей період порівняно із 2019 роком збільшилась на 0,42 %, рентабельність витрат – на 0,54%. Проте рентабельність капіталу зменшилась на 3,67 %, рентабельність власного капіталу – на 4,09 %. Отже загальні фінансові результати діяльності підприємства ТДВ «Хмельницькзалізобетон» та ефективність використання його фінансових ресурсів в 2020 році в порівнянні із 2019 роком дещо покращуються.

2.3.4 Фінансовий аналіз діяльності підприємства

Проведемо вертикальний та горизонтальний аналіз балансу підприємства. Аналіз розпочнемо із дослідження динаміки статей, структури активів ТДВ «Хмельницькзалізобетон» та їх зміни станом на кінець 2019 – 2020 років (табл. 2.17).

Таблиця 2.17 – Горизонтальний та вертикальний аналіз активу балансу ТДВ «Хмельницькзалізобетон» за 2020 рік

Актив	Балансова вартість, тис.грн			Структура, %		
	на початок року	на кінець року	відхилення (+,-)	на початок року	на кінець року	відхилення (+,-)
I. Необоротні активи	138085	156113	18028	41,29	39,54	-1,74
1.1. Нематеріальні активи	262	317	55	0,19	0,23	0,04
1.2. Незавершені капітальні інвестиції	7729	12355	4626	5,60	8,95	3,35
1.3. Основні засоби	127106	134640	7534	92,05	97,51	5,46
1.4. Довгострокові фінансові інвестиції	2525	8525	6000	1,83	6,17	4,35
1.5. Довгострокова дебіторська заборгованість	463	276	-187	0,34	0,20	-0,14
II. Оборотні активи	196334	238650	42316	58,70	60,45	1,75
2.1. Запаси	75217	80791	5574	38,31	33,85	-4,46
2.2. Дебіторська заборгованість	104607	137681	33074	53,28	57,69	4,41
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти	13893	16745	2852	7,08	7,02	-0,06
2.4. Витрати майбутніх періодів	135	111	-24	0,07	0,05	-0,02
2.5. Інші оборотні активи	2482	3322	840	1,26	1,39	0,13
III. Необоротні активи, утримані для продажу, та групи вибуття	38	38	0	0,01	0,01	0
Баланс	334457	394801	60344	100,0	100,0	x

Загальна величина балансу активу за 2020 рік збільшилась на 60344 тис. грн. у порівнянні з 2019 роком. З даних таблиці можна побачити, що у 2020 році порівняно із 2019 роком величина необоротних активів зросла на 18028 тис. грн, окрім довгострокової дебіторської заборгованості. Вона зменшилася на 187 тис. грн. Щодо оборотних активів, то можна спостерігати їх

збільшення на 42316 тис. грн. Величина запасів збільшилась на 5574 тис. грн. Дебіторська заборгованість – на 33074 тис. грн, в тому числі дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи та послуги – на 3283 тис. грн. Грошові кошти та їх еквіваленти збільшилися на 2852 тис. грн.

Розглянемо та проаналізуємо структуру активу балансу підприємства (табл. 2.18). Найбільша частка активів припадає на оборотні активи. Відповідно по 2019 року та 2020 року їх частка складала – 58,7 % та 60,45 %. Вона збільшилась на 1,75%. Частка необоротних активів зменшилась з 41,29% до 39,54%, тобто на 1,74 %.

Таблиця 2.18 – Структура оборотних активів підприємства у 2020 році

Оборотні активи	Сума по роках, тис. грн			Структура по роках, %		
	на початок року	на кінець року	відхилення (+,-)	на початок року	на кінець року	відхилення (+,-)
1. Запаси	75217	80791	5 574	38,31	33,85	-4,46
2. Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	37094	40377	3 283	18,89	16,92	-1,97
3. Дебіторська заборгованість за розрахунками (за виданими авансами)	14744	42743	27 999	7,51	17,91	10,40
4. Інша поточна дебіторська заборгованість	52769	54561	1 792	26,88	22,86	-4,01
5. Гроші та їх еквіваленти	13893	16745	2 852	7,08	7,02	-0,06
6. Витрати майбутніх періодів	135	111	-24	0,07	0,05	-0,02
7. Інші оборотні активи	2482	3322	840	1,26	1,39	0,13
Всього оборотні активи	196334	238650	42 316	100,0	100,0	-

У структурі оборотних активів можна побачити, що найбільшу частку у 2020 році займають запаси – 33,85%. В порівнянні з 2019 роком вони зменшилися на 4,46%. Інша поточна дебіторська заборгованість займає друге місце по величині та становить 22,86%, що на 4,01% менше ніж у 2019 році. Наступною по величині частки є дебіторська заборгованість за розрахунками

(за виданими авансами). вона збільшилася на 10,40% та становить 17,91% від усієї величини оборотних коштів. Частка грошей та їх еквівалентів становить 7,02%, що на 0,06% менше ніж у 2019 році. Інші оборотні активи збільшилися з 1,26% до 1,39%.

Перейдемо до дослідження динаміки статей, структури пасивів ТДВ «Хмельницькзалізобетон» та їх зміни станом на кінець 2019 – 2020 років (табл. 2.19).

Власний капітал підприємства збільшився на 50481 тис. грн. Це свідчить про зростання рівня фінансової незалежності підприємства. Величина довгострокових зобов'язань і забезпечень збільшилась на 572 тис. грн, поточних зобов'язань і забезпечень – на 9291 тис. грн. Загальна величина балансу пасиву за 2020 рік зросла на 60344 тис. грн. у порівнянні з 2019 роком.

Таблиця 2.19 – Горизонтальний та вертикальний аналіз пасиву балансу ТДВ «Хмельницькзалізобетон» 2020 рік

Пасив	Балансова вартість, тис.грн			Структура по роках, %		
	на початок року	на кінець року	відхилення (+,-)	на початок року	на кінець року	відхилення (+,-)
I. Власний капітал	292122	342603	50481	87,34	86,78	-0,56
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	5595	6167	572	1,67	1,56	-0,11
II. Поточні зобов'язання і забезпечення	36740	46031	9291	10,98	11,66	0,67
Баланс	334457	394801	60344	100,0	100,0	-

З даної таблиці бачимо, що найбільшу частку у 2020 році займає власний капітал – 86,78%, але його частка зменшилася на 0,56% у порівнянні із 2019 роком. Наступними за величиною частки є поточні зобов'язання і забезпечення – 11,66%. Вона збільшилася на 0,67%. Частка довгострокових зобов'язань є невеликою та зменшується з 1,67 % у 2019 році до 1,56 % у 2020 році або на 0,11%. Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити висновок про фінансову незалежність підприємства.

Перейдемо до аналізу показників фінансового стану.

Платоспроможність та ліквідність характеризують фінансовий стан ТДВ «Хмельницькзалізобетон», його наявні та потенційні можливості [35].

В таблиці 2.20 проведено розрахунок коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності підприємства. Значення показників є вищими за нормативні значення та мають тенденцію до зростання.

Показник фінансової незалежності. Нормативне значення показника знаходиться в межах 0,4 – 0,6. У нашому випадку показники вищі 0,6, тому це говоритиме про те, що компанія використовує не весь свій потенціал. В досліджуваному періоді підприємство ТДВ «Хмельницькзалізобетон» було ліквідним та платоспроможним.

Таблиця 2.20 – Оцінювання показників ліквідності та платоспроможності [35]

Показник	Коротка характеристика показника	Рік		
		2018	2019	2020
1.Коефіцієнт покриття	Характеризує достатність оборотних коштів підприємства для погашення своїх боргів протягом року	3,429	5,344	5,185
2.Коефіцієнт швидкої ліквідності	Показує на скільки можливо буде погасити поточні зобов'язання, якщо положення стане дійсно критичним. Виходять із припущення, що ТМЗ взагалі не мають ніякої ліквідаційної вартості	1,706	3,300	3,432
3.Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Показує, яка частина короткострокових зобов'язань може бути погашена негайно	0,548	0,378	0,364
4.Показник фінансової незалежності	Характеризує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування його діяльності. Показує, яку частину у загальних вкладеннях у підприємство складає власний капітал	0,825	0,873	0,868

Перейдемо до аналізу показників ділової активності ТДВ «Хмельницькзалізобетон» (табл. 2.21).

Найвищим значення коефіцієнта трансформації є у 2019 році – 1,91. На кінець 2020 року простежується тенденція до зменшення ефективності використання активів, так як значення цього коефіцієнта – 1,47.

На кінець 2018 року значення коефіцієнта оборотності дебіторської

заборгованості – 10,92, в 2019 році – 6,11, в 2020 році – 4,22. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості в 2019 році зростає до 13,25, а в 2020 році зменшується до 9,73.

Таблиця 2.21 – Розрахунок показників ділової активності ТДВ «Хмельницькзалізобетон» в 2018 – 2020 роках [35]

Показник	Коротка характеристика показника	Рік		
		2018	2019	2020
1. Коефіцієнт трансформації	Характеризує ефективність використання всіх наявних ресурсів незалежно від джерел їх залучення	1,79	1,91	1,47
2. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Показує, скільки разів дебіторська заборгованість перетворювалася на готівку протягом звітного періоду	10,92	6,11	4,22
3. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Показує, скільки підприємству потрібно оборотів для сплати виставлених йому рахунків	9,19	13,25	9,73
4. Коефіцієнт оборотності МВЗ	Відображає швидкість реалізації матеріально-виробничих запасів	5,92	7,46	6,29
5. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Показує обсяг реалізованої продукції, що припадає на одиницю власного капіталу, авансованого у виробництво	2,17	2,19	1,70

В 2019 році коефіцієнт оборотності матеріально-виробничих запасів має тенденцію до зростання: з 5,92 оборотів в 2018 році до 7,46 оборотів в 2019 році. В 2020 році простежується негативна тенденція, він зменшується до 6,29 оборотів адже чим вищий показник обігу запасів, тим менше коштів зв'язано в цій найменш ліквідній статті обігових засобів. Коефіцієнт оборотності власного капіталу у 2019 році в порівнянні із 2018 роком збільшився до 2,19 та зменшився у 2020 році до 1,7. Ділова активність підприємства за більшістю показників нажалі має тенденцію до скорочення. Це в першу чергу пов'язано із загальним фінансово-економічним та політичним станом в Україні у цей період часу.

Підсумовуючи проведений аналіз фінансово-господарської діяльності ТДВ «Хмельницькзалізобетон» за 2018 – 2020 роки можна зробити наступні

висновки, що на протязі досліджуваного періоду на роботу ТДВ «Хмельницькзалізобетон» впливали негативні зовнішні фактори (нестабільність на фінансовому ринку, зростання цін на енергоносії, матеріали, комплектуючі, COVID тощо). І попри це діяльність підприємства була прибутковою та рентабельною, хоча слід відзначити незначне зменшення його економічного потенціалу в 2020 році.

РОЗДІЛ 3 ОБГРУНТУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО ДІАГНОСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ТДВ «ХМЕЛЬНИЦЬКЗАЛІЗОБЕТОН» ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

3.1 Діагностика зовнішнього середовища діяльності підприємства та оцінка основних груп зацікавлених осіб ринку

ТДВ «Хмельницькзалізобетон» знаходиться у стані постійного обміну із зовнішнім середовищем. Підприємство функціонує в умовах трансформацій та нестабільності, переживає такі кризові явища, як пандемія та війна, діє в часи інформатизації й диджиталізації, впровадження новітніх технологій та техніки. Зовнішнє бізнес-середовище ТДВ «Хмельницькзалізобетон» характеризується динамізмом, структурними зрушеннями та загостренням конкурентної боротьби. Проте воно є джерелом ресурсів, які необхідні для підтримання його внутрішнього потенціалу.

До зовнішніх факторів, які впливають на діяльність ТДВ «Хмельницькзалізобетон», слід віднести: політичні (загальнополітичний клімат в країні та політика іноземних країн щодо соціально-економічних й політичних перетворень в Україні); організаційно-економічні (розвиток економіки; методи і механізми регулювання господарської діяльності на рівні держави, регіонів та галузей, підприємства); науково-технічні (стан науково-технічного прогресу; рівень техніки і технології); соціальні (стан та динаміка соціальних процесів); екологічні (рівень розвитку законодавства з питань екології, стан екологічного регіону тощо). Групування чинників за їх рівнем впливу наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Оцінка впливу чинників зовнішнього середовища

Група факторів	Фактор	Оцінка рівня впливу
1	2	3
1. Інституційно-нальні	1.1. Державне регулювання	Висока
	1.2. Система сертифікації на відповідність міжнародним стандартам якості	Висока
	1.3. Сприятливість адміністративного середовища	Висока
	1.4. Ефективність антимонопольної політики держави	Середня

Продовження таблиці 3.1

1	2	3
	1.5. Ефективність прав власності на продукти інтелектуальної власності та винаходи	Середня
	1.6. Сприяння трансферу технологій	Висока
2. Ринкові	2.1. Конкуренція із зарубіжними товаровиробниками	Середня
	2.2. Конкуренція на внутрішньому ринку	Висока
	2.3. Розширення існуючих ринків збуту продукції	Висока
	2.4. Ефективність та досконалість механізмів регулювання цін	Висока
3. Внутрішньо-галузеві	3.1. Забезпечення галузевих потреб у науковій та інноваційній сферах	Висока
	3.2. Забезпечення підприємств кадровим потенціалом	Середня
	3.3. Організаційно-технологічний та економічний рієнь виробництва	Висока
	3.4. Рівень відповідності конкурентоспроможності продукції за якісними та ціновими параметрами	Висока

На розвиток та структуру бізнес-середовища ТДВ «Хмельницькзалізобетон» впливають постачальники сировини (цементу), проектні організації, безпосередньо виконавці будівельних робіт (монолітних та з монтажу залізобетонних конструкцій) (табл. 3.2). Важливими та впливовими гравцями також є регулятори, які забезпечують технічне регулювання і здійснюють контроль за дотриманням безпеки, а саме: Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, національний орган стандартизації (ДП «УкрНДНЦ»), ДСНС, Держпраці, нацполіція. Ці групи мають найбільші інтереси в розвитку ринку.

До основних недоліків ринку бетону та залізобетонних виробів можна віднести наступні: технологічна відсталість та залежність обсягів виробництва від економічного розвитку країни; наявність ризиків зниження якості продукції ринку; залежність від географічного розміщення; обмеження експортно-імпорتنих операцій внаслідок неможливості транспортування на значні відстані; сезонні коливання, спричинені попитом будівельної галузі; відсутність адаптації до різких змін у ринковій кон'юнктурі; відсутність програм підвищення кваліфікації фахівців; невідповідність нормативно-правової бази до сучасних умов ринку; відсутність прямих механізмів державної підтримки ринку; фінансовий тиск з боку держави на бізнес [12].

Таблиця 3.2 – Перелік основних груп зацікавлених осіб ринку [12]

№ з/п	Група зацікавлених осіб	Інтереси групи зацікавлених осіб	Значимість впливу ринку для зацікавлених груп осіб
1	Постачальники сировини	Цемент – вибір між постачанням більш дорогих марок цементу та більшої кількості пересічних марок Великі та дрібні заповнювачі – вибір між постачанням більш якісних (наприклад, фракціонованих) та дорожчих або менш оброблених й дешевших	Високий Середній
2	Постачальники матеріалів	Арматура / пластифікатори – вибір між постачанням за найбільшою ціною й постачанням найбільших за обсягом партій Опалубок – вибір між постачанням за найбільшою ціною та постачанням найбільших за обсягом партій	Середній / Високий Високий
3	Проектні організації	Вибір конструктивних рішень будинків (споруд), що обумовлює обсяги, види, технології виконання бетонних робіт, використання залізобетонних конструкцій або альтернативних матеріалів	Середній
4	Виконавці спеціалізованих будівельних робіт	Монолітні роботи – вибір між постачанням бетонної суміші з промислових БЗВ та її самостійним виготовленням на буд майданчику Монтаж залізобетонних конструкцій – вибір між використанням великих секцій залізобетонних конструкцій заводського виготовлення та збільшеним обсягом монтажних робіт на буд майданчику	Високий Високий
5	Регулятори	Будівництво – Мінрегіонбуд, ДАБІ. Формування, реалізація державної політики в частині містобудування	Високий
		Стандарти – МЕРТ; НОС; Мінрегіонбуд. Формування, реалізація державної політики в частині стандартизації та сертифікації	Високий
		Безпека – ДСНС; Держпраці. Реалізація державної політики в частині безпеки людей та захисту навколишнього середовища / інфраструктури	Високий
		Регуляторна політика та дозвільна система – МЕРТ, ДРС. Формування, реалізація державної регуляторної політики, ліцензування, дозвільної системи, нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності	Середній
		Державна фіскальна служба. Реалізація державної політики в частині збору податків та митних платежів	Низький

Ринок бетону та залізобетонних виробів також має переваги: обсяг реалізованої продукції галузі залишається на стабільному рівні; є можливість розширення застосування сфер бетону (зокрема у будівництві доріг); наявна відповідність продукції національним та європейським стандартам.

Діагностику сильних та слабких сторін, можливостей та загроз у діяльності ТДВ «Хмельницькзалізобетон» здійснимо за допомогою SWOT-аналізу (додаток 3). Найбільш загрозливими аспектами у діяльності підприємства є: загрози з боку контролюючих органів та адміністрації; нестабільність податкового законодавства, неможливість залучення дешевих кредитів, високі витрати на створення передового технічного рівня (обладнання), високі транспортні тарифи на перевезення продукції, зростання цін на паливо та електроенергію, низька платоспроможність населення, залежність від сезонних змін, жорстка конкуренція. Позитивний вплив на діяльність підприємства мають такі внутрішньогалузеві чинники, як кадрове забезпечення, наявність певних досягнень в інноваційній сфері та технологіях, рівень конкурентоспроможності продукції за якісними та ціновими параметрами.

Враховуючи динаміку розвитку ринкових процесів, а також значний ступінь невизначеності відносно розвитку подій у майбутньому в будівельній галузі, підприємству потрібно визначати основні орієнтири та завдання на перспективу. До них відносяться аналіз стратегічних ринкових позицій підприємства; визначення ринкових можливостей розвитку; розробка товарної інноваційної стратегії.

Вирішення цих завдань дозволить знайти та реалізувати ринкові можливості інноваційного розвитку, підвищити конкурентоспроможність, укріпити ринкові позиції, забезпечити умови підвищення економічної ефективності господарської діяльності.

До основних стратегій конкурентної боротьби, які матимуть підвищену актуальність в умовах економічної нестабільності можна віднести адаптивну стратегію, яка полягає у високій пристосованості до вимог клієнтів; віолентну

стратегію, яка передбачає наявність порівняно доступних цін при невисоких витратах та середньому рівні якості; стратегію нішінга, яка заснована на пошуку ексклюзивних споживачів та задоволені їх потреб.

3.2 Обґрунтування системи показників для проведення комплексної оцінки економічного стану підприємства

Комплексну оцінку економічного стану підприємства пропонуємо здійснити за допомогою моніторингу. Моніторинг діяльності підприємства – це інформаційно-аналітичний етап ідентифікації, розпізнавання, виявлення загроз в діяльності підприємства. Метою моніторингу є кількісно-якісне обрахування показників (коефіцієнтів), характеристика трендів, визначення кола проблем та розроблення напрямів їх можливого розв'язання. Моніторинг стану суб'єктів господарювання передбачає застосування як дискримінантних багатофакторних моделей, так і вивчення та розрахунок комплексу показників (індикаторів). Ці показники відображають різні сторони діяльності підприємства та впливають на ефективність прийняття управлінських рішень. Проведення моніторингу передбачає реалізацію декількох етапів, а саме: визначення основних напрямів оцінки; вибір основних коефіцієнтів за кожним з аналітичних напрямків; розрахунок для кожного з коефіцієнтів нормативного значення; визначення фактичних значень окремих коефіцієнтів; формування узагальнюючих висновків щодо економічного стану підприємства.

Для оцінки діяльності та стану підприємства пропонуємо використати систему показників (індикаторів), які згруповані у три аналітичні напрямки: перший – характеризує фінансову стійкість, другий – ефективність виробничої діяльності, третій – інвестиційну стійкість. Такий аналіз економічної стійкості й стабільності дасть змогу всебічно оцінити стан підприємства, зробити висновки про наявні та потенційні резерви його подальшого розвитку. Порядок розрахунку показників наведений в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Показники для проведення комплексної оцінки економічного стану підприємства

Показник	Алгоритм розрахунку	Рекомендоване значення	Рік		Динаміка змін
			2019	2020	
I. Фінансова стійкість					
1.1. Коефіцієнт покриття	$\Phi.1 \text{ p.1195} / \Phi.1 \text{ p.1695}$	2,0 – 2,5	5,34	5,19	>, ↓
1.2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	$(\Phi.1 \text{ p.1195} - \text{p.1100}) / \Phi.1 \text{ p.1695}$	1,0 – 2,0	3,3	3,43	>, ↑
1.3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$(\Phi.1 \text{ p.1160} + \text{p.1165}) / \Phi.1 \text{ p.1695}$	0,2 – 0,3	0,38	0,36	>, ↓
1.4. Коефіцієнт автономії	$\Phi.1 \text{ p.1495} / \Phi.1 \text{ p.1900}$	$\geq 0,5$, збільшення	0,873	0,868	>, ↓
1.5. Коефіцієнт фінансової стійкості	$(\Phi.1 \text{ p.1495} + \text{p.1595}) / \Phi.1 \text{ p.1900}$	0,7 – 0,8	0,89	0,88	>, ≈
1.6. Чистий оборотний капітал	$\Phi.1(\text{p.1195} - \text{p.1695})$	збільшення	159594	192619	↑
1.7. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$\Phi.1(\text{p.1195} - \text{p.1695}) / \Phi.1 \text{ p.1195}$	збільшення	0,813	0,807	↓
1.8. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\Phi.1(\text{p.1195} - \text{p.1695}) / \Phi.1 \text{ p.1495}$	збільшення	0,546	0,562	↑
II. Виробнича стійкість					
2.1. Приріст продуктивності праці (Π_n) найманих працівників	$(\Pi_n - \Pi_{n-1}) / \Pi_{n-1}$	збільшення	14,31	-9,47	↓
2.2. Приріст заробітної плати (ЗП) найманих працівників	$(ЗП_n - ЗП_{n-1}) / ЗП_{n-1}$	збільшення	14,29	3,27	↓
2.3. Відношення заробітної плати до середнього рівня зарплати у галузі	$ЗП_n / ЗП_{ср}$	збільшення	1,81	1,53	↓
2.4. Коефіцієнт зносу основних засобів	$\Phi.1 \text{ p.1012} / \Phi.1 \text{ p.1011}$	< 50 %	0,34	0,36	↓
2.5. Темпи приросту дебіторської заборгованості ($\Delta ДЗ$)	$\Phi.1 \text{ p.1125} (\text{ДЗ}_n - \text{ДЗ}_{n-1}) / \text{ДЗ}_{n-1}$	$\Delta ДЗ < \Delta ОА$	1,015	0,089	↑
2.6. Темпи приросту оборотних активів ($\Delta ОА$)	$\Phi.1 \text{ p.1125} (\text{ОА}_n - \text{ОА}_{n-1}) / \text{ОА}_{n-1}$		0,27	0,22	
2.7. Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	$\Phi.2 \text{ p.2000} / \Phi.1 \text{ p.1101}$	зростання	19,87	14,47	↓
2.8. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$\Phi.2 \text{ p.2000} / \Phi.1(\text{p.1605} // \text{p.1670})$	зростання	18,4	14,39	↓
2.9. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	$\Phi.2 \text{ p.2000} / \Phi.1 \text{ p.1495}$	зростання	2,19	1,7	↓
III. Інвестиційна стійкість					
3.1. Коефіцієнт реінвестування	$\Phi.1 \text{ p.1420} / \Phi.1 \text{ p.1300}$	> 0	0,86	0,85	↓
3.2. Відношення валових капітальних інвестицій до вартості активів	$\Phi.5 \text{ p.1312} / \Phi.1 \text{ p.1300}$	збільшення	0,079	0,105	↑

Отже, для здійснення аналізу платоспроможності та ліквідності були використані коефіцієнти абсолютної, швидкої та поточної ліквідності. Вони є зручним засобом швидкого та достовірного узагальнення даних. Значення зазначених коефіцієнтів для підприємства є більшими за рекомендовані значення та є досить стабільними. Коефіцієнти автономії та фінансової стійкості, попри незначне зменшення, є також досить високими та вищими за нормативне значення. Це говорить про значну фінансову та економічну стійкість підприємства протягом досліджуваного періоду.

Аналіз виробничої стійкості виконується за показниками оборотності активів, оборотності виробничих запасів, оборотності кредиторської заборгованості, оборотності власного капіталу, щорічних приростів заробітної плати й продуктивності праці, середнього рівня заробітної плати, коефіцієнту зносу основних засобів.

Приріст дебіторської заборгованості у 2019 році перевищував приріст оборотних активів. Це є негативною ознакою під час дії фінансово-економічної кризи, та вказує на збільшення дебіторської заборгованості. В 2020 році ситуація змінилась на протилежну – приріст дебіторської заборгованості був меншим за приріст оборотних активів. Тобто відбулись позитивні зрушення.

Показники оборотності виробничих запасів, оборотності кредиторської заборгованості, оборотності власного капіталу зменшуються у 2020 році.

Розміри середньої заробітної плати є достатньо високими. В 2019 році темпи продуктивності праці незначно перевищували зростання заробітної плати, тоді як в 2020 році – навпаки, що є негативною динамікою. Як видно з розрахунків, значення коефіцієнтів зносу за весь аналізований період є меншим за 0,5. Це є позитивною ознакою, яка вказує на те, що основні засоби оновлюються.

Аналіз інвестиційної стійкості проводиться за коефіцієнтом реінвестування, який показує, яка частина чистого прибутку капіталізована та спрямована на збільшення капіталу підприємства. Значення коефіцієнтів було більше нуля, тобто підприємство є інвестиційно активним, інвестує кошти у

власний розвиток. Частка валових капітальних інвестицій в активах характеризує відношення вартості коштів, що спрямовані на оновлення основних засобів, до вартості активів. Видно, що ця частка щорічно зростає (з 7,9 % у 2019 році до 10,5% у 2020 році). Це дозволить в подальшому перейти до стабільного зростання, одночасно забезпечивши збільшення рівня економічної стійкості.

Таким чином проведення моніторингу економічного стану підприємства дозволяє отримати достатньо вичерпну інформацію про його поточний стан, побачити проблемні сторони діяльності та надає можливість спрогнозувати можливу динаміку його розвитку у майбутньому.

3.3 Впровадження інструментів операційного аналізу для діагностики фінансових результатів діяльності підприємства

Отримання прибутку є метою підприємницької діяльності та головним економічним результатом ТДВ «Хмельницькзалізобетон». Для стійкого розвитку підприємства необхідно, щоб у нього залишився такий розмір прибутку, який дав би змогу розвивати конкурентоспроможне виробництво. Прибуток від реалізації продукції (прибуток від операційної основної діяльності) – є головною складовою прибутку звітного періоду. На прибуток від операційної основної діяльності впливають такі основні фактори як обсяг реалізації, собівартість, оптові ціни, структурні та асортиментні зрушення. Кожен із них знаходиться під впливом первинних факторів. Саме багатогранний характер прибутку потребує системної оцінки та дослідження [26].

Операційний аналіз – це елемент управління, за допомогою якого визначають вплив структури витрат і виручки на рентабельність продукції підприємства або підрозділів підприємства. Ефективність операційного аналізу

визначається тим, що він дозволяє проводити просту та ефективну діагностику впливу різних факторів на розмір прибутку, який отримує підприємство. Операційний аналіз неможливий без розподілу витрат на постійні та змінні. Він допомагає визначити найбільш оптимальне співвідношення між змінними витратами на одиницю продукції, постійними витратами, ціною, обсягом випуску та обсягом реалізації продукції, а також зменшити ризики підприємницької діяльності.

Інформаційною базою для нього є дані «Балансу (Звіту про фінансовий стан)», «Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)» та «Приміток до фінансової звітності».

Для проведення аналізу на першому етапі достатньо інформації про чистий дохід від реалізації продукції, загальновиробничі витрати та змінні витрати по підприємству, які необхідні для визначення маржинального прибутку. Для проведення другого етапу дослідження, у процесі якого розраховуються показники беззбитковості, необхідні дані про повну собівартість продукції, про обсяг адміністративних та збутових витрат.

В таблиці 3.4 наведено алгоритм розрахунку показників та їх значення у 2019 та 2020 роках. Проаналізуємо отримані результати.

В 2019 році прибуток маржинальний дорівнював 265048,3 тис. грн, в 2020 році – 202633,85 тис. грн, тобто на 62414,5 тис. грн менше від значення попереднього року. Зменшення маржинального прибутку викликає в свою чергу зменшення обсягів прибутку виробничого.

Проте основне значення має не абсолютна величина маржинального прибутку, а її відносна величина – коефіцієнт маржинального прибутку.

Він характеризує потенційну рентабельність продукції. Чим вище цей коефіцієнт, тим більш рентабельний виріб після покриття постійних витрат.

Коефіцієнт маржинального прибутку у 2019 році складав 0,41488, в 2020 році – 0,34854. Тобто частка маржинального прибутку у чистому доході в цей період зменшилась з 41,49 % до 34,85 %.

Таблиця 3.4 – Визначення основних показників ТДВ «Хмельницькзалізобетон» для проведення операційного аналізу

Показник	Умовне позначення	2019 рік	2020 рік	Темпи зростання, %	Характеристика змін
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн	ЧД	638863,0	581386,0	91,00	↓
2. Загальновиробничі витрати, тис. грн	$V_{\text{пост}}^{\text{заг.вир}}$	73746,3	68808,85	93,30	↑
3. Змінні витрати по підприємству, тис. грн	$V_{\text{зм}}$	373814,7	378752,15	101,32	↓
4. Прибуток маржинальний по підприємству, тис. грн	МП	265048,3	202633,85	76,45	↓
5. Коефіцієнт маржинального прибутку (п.4 / п.1)	$K_{\text{мп}}$	0,41488	0,34854	84,01	↓
6. Змінні витрати на одну гривню реалізованої продукції, грн	$V_{\text{зм/грн}}$	0,58512	0,65146	111,34	↓
7. Коефіцієнт беззбитковості виробництва (п.2 / п.4)	$K_{\text{б}}$	0,27824	0,33957	122,04	↓
8. Запас надійності виробництва (п.1- п.7)	$Z_{\text{н}}$	0,72176	0,66043	91,50	↓
9. Виробнича собівартість, тис. грн (п. 2 + п.3)	$СВ_{\text{вир}}$	499150,0	447561,0	89,66	↑
10. Прибуток виробничий, тис. грн (п.1- п.9)	$П_{\text{вир}}$	139713	133825	95,79	↓
11. Рентабельність виробнича (п.10 / п.9)	$R_{\text{вир}}$	0,2799	0,299	x	↑
12. Загальногосподарські затрати, тис. грн	$V_{\text{пост}}^{\text{заг.госп}}$	61708,0	60424,0	97,92	↑
13. Сукупні постійні витрати, тис. грн (п.2 + п.12)	$V_{\text{пос}}$	135454,3	129232,85	95,41	↑
14. Повна собівартість, тис. грн (п.9 + п.12)	$С_{\text{п}}$	560858,0	507985,0	90,57	↑
15. Прибуток від реалізації продукції, тис. грн (п.1 – п.14)	$П_{\text{реал}}$	78005,0	73401,0	94,10	↓
16. Коефіцієнт беззбитковості по підприємству (п.13 / п.4)	$K_{\text{б}}^{\text{підпр}}$	0,511055	0,63777	124,79	↓
17. Запас надійності по підприємству (п.1- п.16)	$Z_{\text{н}}^{\text{підпр}}$	0,48895	0,362223	74,08	↓
18. Точка беззбитковості (п.1 × п. 16), тис. грн	$ЧД_{\text{к}}$	326494,13	370790,55	113,57	↓
19. Межа безпеки (п.1 – п.18), тис.грн	$ЧД_{\text{б}}$	312368,87	210595,45	67,42	↓
20. Сила впливу операційного важеля (п.1 / п.17)	СВОВ	2,045	2,76	134,96	↓

Слід мати на увазі, що із коефіцієнтом маржинального прибутку тісно пов'язаний показник «змінні витрати на одну гривню реалізованої продукції». Цей показник, на відміну від витрат на одну гривню, не спотворюється різними методами розподілу накладних витрат та не залежить від прийнятих при його розрахунку обсягів виробництва. Чим вищий коефіцієнт маржинального прибутку тим менше значення показника «змінні витрати на одну гривню реалізованої продукції» та навпаки. Його значення в 2019 році 0,58512 грн, а в 2020 році – 0,65146. Тобто частка змінних витрат збільшилась з 58,52 % до 65,15 %. Проте загальновиробничі витрати за досліджуваний період зменшились з 73746,3 тис.грн до 68808,85 тис. грн або на 4937,45 тис. грн. За рахунок комплексної дії впливу змінних та постійних витрат, у підсумку маємо більш високу рентабельність виробництва у 2020 році порівняно із 2019 роком.

Наступними ключовими показниками аналізу є коефіцієнт беззбитковості та взаємопов'язаний із ним показник «запас надійності». Оскільки загальновиробничі витрати у 2019 році дорівнюють 73746,3 тис. грн, а величина маржинального прибутку 265048,3 тис. грн, то коефіцієнт беззбитковості в 2019 році дорівнював 0,27824, а запас надійності – 0,72176. В 2020 році значення коефіцієнту беззбитковості – 0,33957, а «запасу надійності» – 0,66043. Отже в 2019 році 27,82 % маржинального прибутку йшло на покриття постійних витрат, а 72,18 % на формування прибутку. В 2020 році вже 33,96 % маржинального прибутку йшло на покриття постійних витрат, а 66,04 % – на формування прибутку.

В таблиці також розраховані коефіцієнт беззбитковості та запас надійності в цілому по підприємству. Для розрахунку коефіцієнта беззбитковості з обліком усіх накладних витрат варто останні поділити на маржинальний прибуток в цілому по підприємству. Його значення зростає з 0,51105 у 2019 році до 0,63777 у 2020 році. Відповідно «запас надійності» зменшується з 0,48895 у 2019 році до 0,36223 у 2020 році. Це свідчить про зниження ефективності та позначилось на збільшенні величини беззбиткового обороту в цілому по підприємству з 326494,13 тис. грн до 370790,55 тис. грн. Варто додати, що у зв'язку із зниженням запасу надійності збільшилась сила

впливу операційного важеля, величина якого зростає на 0,715 (з 2,045 до 2,76). Економічний сенс показника досить простий: він показує ступінь чутливості валового доходу підприємства до зміни обсягу виробництва. Дія операційного (виробничого) важеля виявляється в тому, що будь-яка зміна виручки від продажу завжди породжує більш сильну зміну прибутку. У нашому випадку це означає, що при зміні виручки на 1% прибуток змінюється на 2,045 % у 2019 році та на 2,76 % в 2020 році.

За допомогою коефіцієнтів маржинального прибутку, беззбитковості та запасу надійності є можливість розподіляти постійні витрати, розраховувати прибуток, рентабельність, точки беззбитковості у натуральному та вартісному виразі для всієї номенклатури продукції ТДВ «Хмельницькзалізобетон», не проводячи розподілення постійних витрат, щоб забезпечити максимально можливу прибутковість асортименту з урахуванням місткості ринків збуту.

Для цього використовуються наступні формули [26]:

– ціна i -го виду виробу:

$$Ц_i = V_{змі} / (1 - K_{мп}) \quad (3.1)$$

– прибуток i -го виду виробу:

$$П_i = П_{мі} \cdot Z_n \quad (3.2)$$

де, $П_{мі}$ – прибуток маржинальний i -го виду продукції;

– рентабельність i -го виробу:

$$P_i = П_i / (П_{мі} \cdot K_б + v_{змі}) \cdot 100 \quad (3.3)$$

де, $V_{змі}$ – прибуток маржинальний i -го виду продукції;

– постійні витрати i -го виду виробу:

$$V_{пості} = П_{мі} \cdot K_б \quad (3.4)$$

– обсяг продажу у «точці беззбитковості» по кожному i -му виробу:

$$ОП_{т.б.i} = ОП_i \cdot K_б \quad (3.5)$$

де, $ОП_i$ – обсяг продажу i -го виду продукції.

Таким чином, розглянута методика аналізу витрат та прибутку є гнучкою та простою у використанні та такою, що дозволяє одержувати необхідну інформацію для прийняття управлінських рішень.

3.4 Застосування методики ресурсоефективного (ощадливого) виробництва для забезпечення сталого розвитку підприємства

Ресурсоефективне (ощадливе) виробництво – це комплексна, послідовна, превентивна стратегія для застосування у виробничих процесах з метою покращення загальних показників та більш ефективного використання ресурсів, що призведе до економічних вигод та зниження витрат [32].

У концепції ощадливого виробництва ключовим терміном є втрати, необґрунтовані витрати та будь-які процеси у діяльності підприємства, які споживають ресурси, не надаючи ніякої цінності продукту або послугі. Зокрема це такі види втрат: втрати внаслідок перевиробництва; втрати через надлишкові запаси; втрати через брак; втрати через виконання зайвих операцій та обробки; втрати через простій та очікування; втрати при транспортуванні; втрати через нереалізований потенціал працівників; втрати через нераціональне використання ресурсів [10]. Практика свідчить, що радикальні зміни бізнес-процесів на підприємстві з використанням інструментів ощадливого виробництва забезпечують: скорочення втрат у виробництві до 75 %; зниження виробничих витрат до 40 %; скорочення циклу виконання замовлення до 50 %; зниження витрат трудомісткості та втрат праці до 45 %; скорочення запасів до 80 %; збільшення обсягів виробництва до 50 % [10].

Найефективніше ресурсоефективне виробництво працює при регулярному застосуванні його принципів та підходів, що дозволяє постійно

вдосконалювати отримані результати, які наведено на рисунку 3.1.

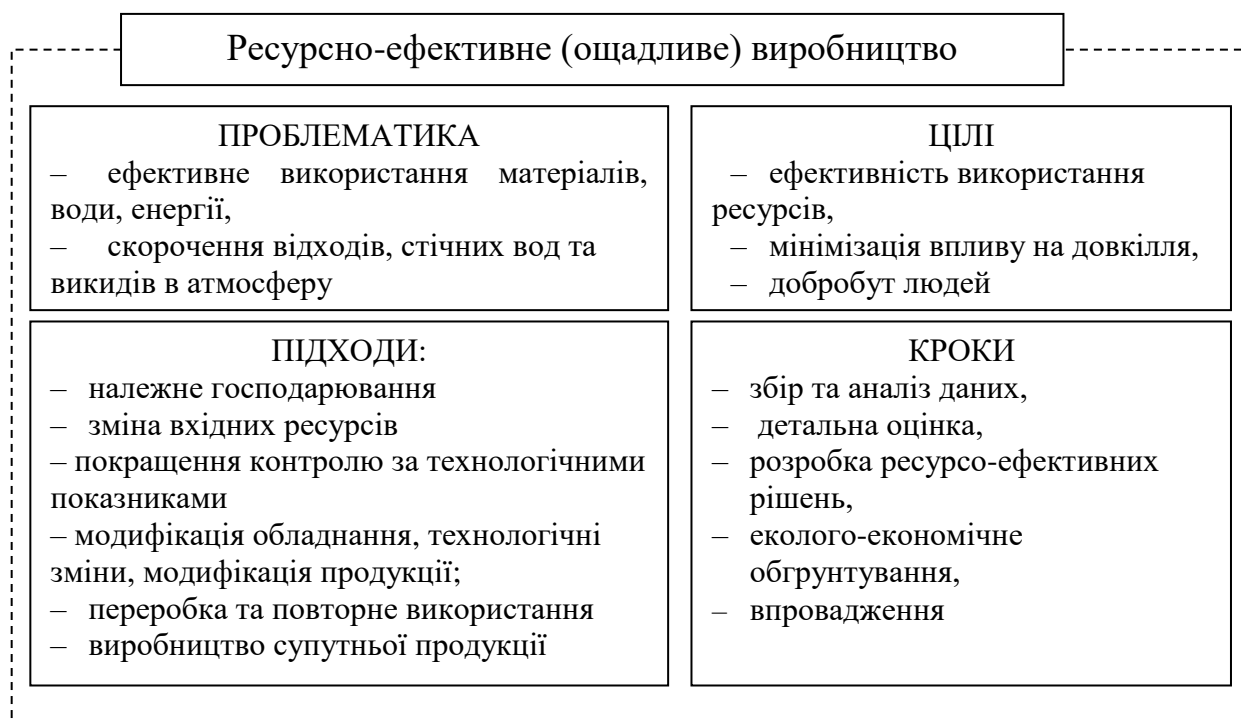

Рисунок 3.1 – Складові елементи методики ресурсно ефективного виробництва

В основі успішного впровадження ресурсоефективного виробництва лежить послідовне виконання п'яти кроків, а саме:

1) збір та аналіз даних: попередня оцінка підприємства, яка включає визначення загального стану господарчої діяльності та збір даних щодо споживання енергоносіїв, матеріалів, води, утворення стічних вод, відходів та викидів;

2) детальна оцінка: обстеження підприємства та (або) окремих технологічних процесів з метою виявлення непродуктивних втрат та оцінки потенціалу збереження ресурсів;

3) розробка ресурсоефективних рішень: пошук та обговорення можливості впровадження організаційних та технічних заходів, направлених на скорочення ресурсоспоживання та енергозбереження;

4) еколого-економічне обґрунтування: аналіз здійсненності та еколого-економічної доцільності втілення заходів з ресурсо- та енергозбереження, інвестиційна оцінка рішень;

5) впровадження: практична реалізація заходів, процесів та технологічних змін для підвищення продуктивності виробництва, мінімізації впливу на навколишнє середовище [10].

Послідовне виконання зазначених кроків дозволяє ефективно застосовувати методіку ресурсоефективного виробництва та постійно вдосконалювати виробничі процеси для досягнення найкращих результатів у напрямку стійкого функціонування підприємства.

Ресурсоефективне виробництво базується на ключових підходах, які наведено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Ключові підходи до ресурсоефективного виробництва (сформовано за джерелом [32])

Підхід	Рішення
1	2
1. Належне господарювання	Систематичне технічне обслуговування та поточний ремонт виробничого обладнання та систем; підтримка належного стану санітарно-технічного обладнання (кранів, трубопроводів тощо); використання енергозаощаджувальних освітлювальних приладів (LED – ламп, автоматичних вимикачів тощо); утеплення вікон, перекриттів та огорожувальних конструкцій з метою збереження тепла; облік вхідної сировини, періодичне проведення інвентаризації, контроль обсягів утворення відходів; регулярне проведення інструктажів на робочому місці щодо ощадливого ресурсо споживання та охорони праці; підтримання чистоти робочих місць та виробничих приміщень; збір дощової води для поливу території або зелених насаджень
2 Зміна вхідних ресурсів	Впровадження в технологію таких первинних матеріалів, відходи яких придатні для подальшої переробки або виробництва супутньої продукції; часткова або повна заміна сировини на найбільш технологічно якісну та доступну; використання поновлюваних джерел енергії (сонячні батареї, теплові колектори) та альтернативних видів палива (тирса, відходи деревини, біогаз та інші); залучення вторинних ресурсів з метою заміщення викопних матеріалів, свіжої води та сировини, виготовлення якої потребує складних та енерговитратних процесів (наприклад, повторне використання очищених стічних вод)
3. Покращення контролю за технологічними показниками	Встановлення додаткових облікових лічильників (електроенергії, тепла, води, стічних вод) на ділянках інтенсивного споживання ресурсів; автоматизація технологічних процесів (таких як дозування, транспортування, нагрівання, вмикання (вимикання) тощо); встановлення контрольно-вимірювальних приладів; впровадження автоматичної системи комерційного обліку електроенергії (АСКОЕ); ведення журналу обліку утворення відходів

Продовження таблиці 3.5

1	2
4. Модифікація обладнання	Заміна фізично та морально застарілого обладнання на енерго- та ресурсно ефективне; комплексне оновлення інструментального парку; застосування засобів автоматизації та організації виробництва; повна або часткова модернізація виробничої лінії для зменшення тривалості виробничого циклу; доповнення установок електротехнічними засобами для підвищення їх продуктивності; оновлення та заміна механічних частин для розширення технічних можливостей обладнання
5. Технологічні зміни	Впровадження нових технологічних процесів, що дасть змогу зменшити витрати сировини; зміни в технології виробництва продукції з використанням альтернативних сировинних компонентів задля зниження собівартості продукції без погіршення її якості та безпеки; визначення ефективних способів підготовки або обробки сировини з метою зниження енергоспоживання; використання систем рециклінгу для повернення відходів у виробництво; вибір оптимальних параметрів технологічних процесів (температура, тиск, тривалість обробки тощо)
6. Переробка та повторне використання	Рекуперація тепла від газоподібних продуктів згорання для підігріву повітря, газів або води; встановлення обладнання для переробки різних видів відходів з метою подальшого використання; відновлення цінних компонентів з відходів; перехід до замкнутих систем охолодження води; застосування теплообмінника для відбору теплової енергії від стічних вод; повернення та повторне використання конденсату в технологічних процесах; очищення зворотних вод з метою їх подальшого використання
7. Виробництво супутньої продукції	Переробка залишків матеріалів та сировини, придатних до виготовлення енергоресурсів (брекети, пелети, біопаливо); реалізація відходів виробництва для подальшого застосування або переробки; виготовлення з некондиційних матеріалів додаткових видів продукції (наприклад, з нижчими вимогами щодо призначення, міцності, форми та інше); зміна фізичних характеристик відходів виробництва, які можуть бути в подальшому застосовані (відновлення матеріалів, подрібнення відходів бетону тощо)
8. Модифікація продукції	Зміни зовнішнього вигляду продукції для зменшення обсягів утворення відходів у процесі виготовлення; вибір відповідного типу пакування продуктів для подовження строку придатності; застосування добавок до сировини з метою покращення експлуатаційних якостей продукції; вдосконалення рецептур шляхом заміни токсичних та небезпечних матеріалів; внесення конструктивних змін задля спрощення обслуговування, ремонту та утилізації продукції

Діагностичну оцінку ресурсозбереження виробництва підприємства доцільно проводити за бізнес-індикаторами, які визначають інтегральний рівень ресурсозбереження суб'єкта господарювання (рис. 3.2) [38]

Рисунок 3.2 – Бізнес-індикатори діагностики ресурсно зберігаючого виробництва на підприємства (побудовано на основі джерела [38])

Застосування описаних підходів ресурсно зберігаючого (ощадливого) виробництва надасть підприємству можливість: підвищити ефективність виробництва в сучасних умовах господарювання; скоротити споживання

енергоресурсів та використання сировини; зменшити собівартість продукції за рахунок зменшення питомих показників ресурсоспоживання; економити кошти, навіть при зростанні тарифів на енергоресурси та воду; розширити номенклатуру продукції, що виробляється, та підвищити її конкурентоспроможність; наблизитись до міжнародних стандартів якості виробничих процесів та продукції та покращити свій імідж серед споживачів.

Таблиця 3.6 – Рекомендовані заходи щодо діагностики діяльності та забезпечення сталого розвитку підприємства

Захід	Методи здійснення заходів	Цілі, що досягаються	Показники ефективності, що характеризують результат
1	2	3	4
3.1 Діагностика зовнішнього середовища діяльності підприємства та оцінка основних груп зацікавлених осіб ринку	Визначено головні чинники зовнішнього та внутрішнього середовища, основних гравців та групи зацікавлених осіб ринку, які впливають на діяльність підприємства	Оцінка та ідентифікація впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на діяльність підприємства, виокремлення недоліків функціонування ринку бетону та залізобетонних виробів сприяє достовірній оцінці стану підприємства та розробці ефективної стратегії його розвитку	Визначено найбільш загрозливі аспекти зовнішнього середовища діяльності підприємства. Окреслено стратегічні напрямки діяльності підприємства
3.2 Обґрунтування системи показників для проведення комплексної оцінки економічного стану підприємства	Моніторинг економічної діяльності підприємства на основі системи показників (індикаторів), які згруповані у три аналітичні напрямки: перший – характеризує фінансову стійкість, другий – ефективність виробничої діяльності, третій – інвестиційну стійкість	Комплексна оцінка економічного стану підприємства дозволяє за ключовими показниками (індикаторами) сформулювати у загальному вигляді висновки про наявні та потенційні резерви його подальшого розвитку	За проведеними розрахунками можна зробити висновки про достатню виробничу, інвестиційну та фінансову стійкість підприємства. Проте ТДВ «Хмельницькзалізобетон» функціонує в умовах трансформацій та нестабільності, переживає такі кризові явища, як пандемія та війна, діє в часи інформатизації й диджиталізації, впровадження новітніх технологій та техніки. Тому керівництву необхідно постійно підтримувати наявний рівень стійкості підприємства. Без прийняття адекватних управлінських рішень, можливе погіршення стану його стійкості

Продовження таблиці 3.8

1	2	3	4
3.3 Впровадження інструментів операційного аналізу для діагностики фінансових результатів діяльності підприємства	Застосування інструментарію операційного аналізу, а саме: коефіцієнтів маржинального прибутку та безбитковості, запасу надійності виробництва, межі безпеки, сили впливу операційного важеля та інших	Операційний аналіз є ефективним інструментом управління діяльністю підприємства. Розрахунок сигнальних коефіцієнтів спрямовує керівництво підприємства на пошук оптимальних рішень та дозволяє забезпечити оперативний контроль за впливом структури витрат і виручки на фінансові результати діяльності підприємства	За проведеними розрахунками визначено, що частка маржинального прибутку у чистому доході зменшилась з 41,49 % у 2019 році до 34,85 % у 2020 році. Значення коефіцієнта безбитковості зростає з 0,511 у 2019 році до 0,638 у 2020 році. Відповідно «запас надійності» зменшується з 0,489 до 0,362 за цей період. Це позначилось на збільшенні величини безбиткового обороту в цілому по підприємству. Зростає сила впливу операційного важеля. За допомогою коефіцієнтів маржинального прибутку, безбитковості та запасу надійності є можливість розподіляти постійні витрати, розраховувати прибуток, рентабельність, точки безбитковості у натуральному та вартісному виразі для всієї номенклатури продукції ТДВ «Хмельницькзалізобетон», щоб забезпечити максимально можливу її прибутковість
3.4 Застосування методики ресурсоефективного (ощадливого) виробництва для забезпечення сталого розвитку підприємства	Описано елементи системи ресурсоефективного (ощадливого) виробництва – проблематику, цілі, ключові підходи, кроки та бізнес-індикатори діагностики ресурсозбереження виробництва суб'єкта господарювання	Ресурсоефективне (ощадливе) виробництво – це комплексна, послідовна, превентивна стратегія для застосування у виробничих процесах з метою покращення загальних показників та більш ефективного використання ресурсів, що призведе до економічних вигод та зниження витрат	Застосування підходів ресурсозберігаючого (ощадливого) виробництва надасть підприємству можливість підвищити ефективність виробництва в сучасних умовах господарювання; зменшити собівартість продукції за рахунок зменшення питомих показників ресурсо споживання; підвищити конкурентоспроможність продукції; наблизитись до міжнародних стандартів якості виробничих процесів, продукції та покращити свій імідж серед споживачів

ВИСНОВКИ

Темою магістерської роботи була «Економічна діагностика діяльності та стану розвитку підприємств будівельної галузі на прикладі ТДВ «Хмельницькзалізобетон» (м. Хмельницький).

Метою роботи було вивчення та узагальнення теоретико-методичних засад ролі й місця економічної діагностики; визначення критеріїв та формування системи показників економічної діагностики діяльності підприємства; визначення можливих напрямків реалізації внутрішніх та зовнішніх факторів підвищення ефективності діяльності; розробка заходів для впровадження на підприємстві з метою забезпечення його сталого розвитку й одержання відповідного економічного ефекту.

Об'єктом дослідження була економічна діагностика діяльності ТДВ «Хмельницькзалізобетон» та напрямки забезпечення його стійкого розвитку в сучасних умовах господарювання. Предметом дослідження була сукупність теоретико-методичних і практичних положень щодо діагностики діяльності підприємства.

В першому розділі було викладено теоретичні засади економічної діагностики діяльності та стану розвитку підприємства. А саме: сутність та властивості економічної діагностики; надано загальну характеристику інформаційного та методологічного інструментарію економічної діагностики; розглянуто елементи комплексної економічної діагностики як інструменту управління сталим розвитком підприємства.

Сьогоднішні умови господарювання та ускладнення характеру діяльності підприємств висувають нові вимоги до інструментів управління, методів дослідження й оцінки їх діяльності. Економічна діагностика підприємства – це комплексний аналіз й оцінка економічних показників роботи підприємства на основі вивчення окремих результатів, неповної інформації з метою виявлення можливих перспектив його розвитку та наслідків поточних управлінських

рішень [41]. Діагностика стану підприємства передбачає не тільки дослідження процесів, що відбуваються в його структурі, але й аналіз того середовища, у якому воно функціонує.

Об'єктом економічної діагностики є господарська діяльність підприємств. Предметом економічної діагностики є поточний стан підприємства та перспективи його розвитку. Мета діагностики – це дослідження стану та перспектив розвитку підприємства задля підвищення ефективності його фінансово-господарської діяльності. Проведення діагностичних процедур передбачає дотримання принципів достатності використання методів і показників економічної діагностики, порівнянності показників, комплексності.

Залежно від характеру об'єкта застосовуються різні види діагностики: структурна, організаційна, функціональна, систематична та епізодична, кількісна та якісна. У процесі здійснення економічної діагностики виконують наступні завдання: ідентифікація стану об'єкта, що досліджується; визначення характеристик об'єкта та порівняння їх з нормативними значеннями; виявлення змін у стані об'єкта, оцінка факторів, що їх викликали; прогноз тенденцій розвитку. При дотриманні послідовності виконання перелічені завдання є основними етапами проведення діагностики. Основою проведення економічної діагностики є засоби й методи комплексного оцінювання та елімінування. Для проведення комплексної діагностики діяльності підприємства використовуються такі методи, як: аналітичні, експертні, динамічне програмування, лінійне програмування. А також такі методи, як ланцюгового підставлення, абсолютних різниць, відносних різниць, індексний, інтегральний. Під час діагностики визначаються стратегічні проблеми підприємства й причини їх виникнення.

В другому розділі магістерської роботи було проведено аналітичне дослідження особливостей господарювання та ефективності діяльності підприємств будівельної галузі на прикладі ТДВ «Хмельницькзалізобетон».

Будівельна галузь є перспективним та важливим складником світового ВВП та драйвером економічного розвитку країн світу. Протягом 2018 та 2019

років в Україні спостерігався динамічний розвиток будівельної галузі. Згідно з даними Держстату України [28], виробництво будівельної продукції в 2019 році було на 28,7% більше порівняно з 2018 роком. Про динамічний розвиток будівельної галузі у цей період також свідчить зростання індексів будівельної продукції, який на кінець 2019 року становив 123,6 %. Зростання відбувалося завдяки створенню сприятливого інвестиційного клімату, розширення інвестиційних видатків та покращенню законодавчих умов ведення бізнесу. В 2020 році внутрішні проблеми у країні (спад в економіці, весняний локдаун через пандемію коронавірусу, провал реформи ДАБІ тощо) негативно вплинули на динаміку розвитку галузі. Позитивні зрушення відбулись лише наприкінці 2020 року. Впродовж 2021 року динаміка розвитку будівельної галузі була також досить нестабільною. Відбувалось як уповільнення, так і прискорення темпів індексу будівельної продукції. Проте результати 2020 року було перевершено. За підсумком 2021 року, індекс будівельної продукції збільшився на 6,8 % (у 2020 році він збільшився на 5,6%). Цьому сприяла підтримка діяльності галузі державою, так як відбулось фінансування проектів спрямованих на покращення транспортної та соціальної інфраструктури («Велике будівництво»). Фінансування державного дорожнього фонду було у 1,7 рази більшим ніж у 2020 році. Також було реалізовано запуск програми з іпотечного кредитування. Ця програма була направлена на створення можливостей для українців придбати житло на прийнятних умовах (обсяги житлового будівництва зросли на 19,2%). Відбулось поживлення попиту на будівництво нежитлових споруд. Обсяг їх будівництва збільшився у 2021 році порівняно із 2020 роком на 5,1%. Стримуючий вплив на результати будівельної діяльності спричинило здорожчання матеріалів, які використовуються у будівництві [23].

Рівень розвитку промисловості будівельних матеріалів та виробів (до якого безпосередньо відноситься ТДВ «Хмельницькзалізобетон») є стратегічно важливим для економіки України та безпосередньо впливає на якість та вартість промислового, транспортного, дорожнього й житлового будівництва. Галузь формує інфраструктуру та допомагає в реалізації капіталомістких

інвестиційних проектів.

Основними напрямками діяльності підприємства ТДВ «Хмельницькзалізобетон» є: випуск залізобетонних виробів, бетонних конструкцій; розчинів вапняного та цементного; столярних виробів. Продукція підприємства використовується для будівництва промислових підприємств, житлових будинків, індивідуальних будинків та шкіл. Основна продукція – це плити, фундаменти, перемички, плити огорожі балконів, опорні подушки, прогони, підвіконники, тротуарна плитка, бруківка, вікна та двері з деревини, вироби з пластмаси тощо. Крім основної діяльності, ТДВ «Хмельницькзалізобетон» надає такі послуги: автотранспорту; послуги лабораторії; послуги по оренді майна; послуги громадського харчування.

Якщо більш детально розглядати ринок залізобетонних виробів, то майже весь ринок залізобетонних виробів – це ринок українських виробників. Третина виробництва розташована у Київській області. Кількість виробників цієї продукції зменшується. З них абсолютна більшість спеціалізується на виробництві бетону та залізобетону для житлового, промислового та дорожнього будівництва. Приблизно 51,8 % від обсягу залізобетону та залізобетонних виробів України випускають десять найбільших виробників. Група «Ковальська», ТДВ «Хмельницькзалізобетон» й «ДБК-4», які входять до ТОП-10 виробників продукції, також ще займаються будівництвом житлових будинків. Вісім виробників з ТОП-10 спеціалізуються на виробництві залізобетонних виробів для Укрзалізниці та входять до її структури. Ще вісім спеціалізуються на виробництві залізобетонних виробів для енергетичного виробництва [33]. Географія експорту українського цементу та залізобетону скорочується, а імпорту продукції зростає, але його частка є невеликою – 1 % від обсягів ринку. Зростання імпорту в першу чергу пов'язано із постачаннями для дорожнього будівництва. Ціновий спектр продукції різноманітним та є нерівномірним по регіонах.

Окреслимо основні проблеми, з якими натепер стикаються виробники будівельних матеріалів та виробів:

1) ціни на будівельні матеріали продовжують зростати через подорожчання сировини, енергоносіїв, підвищення вартості логістики, через девальвацію й інфляцію як на локальному, так і на міжнародних ринках. Стимування зростання цін можливе шляхом підвищення операційної ефективності компаній, оптимізації їх витрат, впровадження енергозберігаючих технологій;

2) недоступність енергоносіїв та заміна їх на альтернативні, так як багато виробників будівельних матеріалів користуються газом чи вугіллям. Більшість цих ресурсів знаходиться у зоні бойових дій або на непідконтрольних територіях. Постачання морем тепер також заблоковане;

3) логістика та зростання її вартості через подорожчання палива, дефіцит палива;

4) міграція та мобілізація кадрів тощо.

Натепер основний попит на будівельні матеріали формується по наступних напрямках:

1) прогнозується зростання попиту на відновлення пошкодженої нерухомості після завершення воєнних дій;

2) добудова об'єктів нерухомості, які мали високий ступінь готовності;

3) спостерігається попит з боку аграрних компаній на заході України, які розширюють потужності для виробництва й зберігання продукції;

4) відбувається зростання попиту з боку медичного ринку, так як деякі клініки розширюються, добудовуються.

Держава може підтримати виробників та постачальників будматеріалів та виробів через: доступність кредитних ресурсів та зниження податкового навантаження; вона може виступати замовником будматеріалів для відновлення пошкодженої чи зруйнованої інфраструктури; стимулювати попит за допомогою продуманого механізму компенсації втрат, яких зазнали українці під час воєнних дій; спрощення митних процедур [3].

Сприятливі підтримці будівельного бізнесу може співпраця українських компаній із іноземними фондами, закордонними ринками, гармонізація

нормативної бази, спрощення процедури сертифікації продукції [3].

ТДВ «Хмельницькзалізобетон» знаходиться у стані постійного обміну із зовнішнім середовищем. Підприємство функціонує в умовах трансформацій та нестабільності, переживає такі кризові явища, як пандемія та війна, діє в часи інформатизації й диджиталізації, впровадження новітніх технологій та техніки.

Проведений аналіз фінансово-господарської діяльності ТДВ «Хмельницькзалізобетон» за 2018 – 2020 роки дозволив зробити наступні висновки:

1) віддача сукупного економічного потенціалу ТДВ «Хмельницькзалізобетон» найкращою була у 2019 році, так як в цей період воно працювало найбільш ефективно;

2) в 2019 році було реалізовано продукції на загальну суму 638863 тис. грн, а в 2020 році підприємство змогло реалізувати продукції тільки на 581386 тис. грн. Найбільший дохід за досліджуваний період було отримано від реалізації наступних видів продукції: «Елементи конструкцій збірні для будівництва з цементу, бетону або каменю штучного», «Блоки та цегла з легкого бетону» та «Розчини бетонні, готові для використання». У структурі фактично реалізованої продукції частка «Елементів конструкцій збірних для будівництва з цементу, бетону або каменю штучного» зросла з 35,45 % у 2018 році до 38,91 % у 2020 році. Частка «Розчинів бетонних, готових для використання» збільшилась з 20,39% до 20,72 %, а «Виробів столярних та конструкцій будівельних, з деревини» – з 18,07 % до 18,52 %;

3) підприємство має достатню кількість основних фондів для здійснення господарської діяльності. Для підтримання їх у гарному технічному стані проводяться поточні та капітальні ремонти. Основні фонди щорічно оновлюються. Проте ефективність використання основних виробничих фондів у 2020 році зменшується: з 3,6 грн у 2019 році до 2,88 грн у 2020 році;

4) в 2019 році порівняно із попереднім роком середньорічний виробіток одного працівника та одного робітника збільшувався. В 2020 році порівняно із 2019 роком їх значення зменшуються. Відповідно ефективність використання

персоналу у цей період зменшується;

5) суттєвих структурних зрушень в операційних витратах за 2018 – 2020 роки не відбувалось: найбільшу питому вагу мають матеріальні витрати. Продукція заводу є досить матеріаломісткою та витрато місткою. В 2020 роках витрато місткість складала 0,87 грн;

7) підприємство на протязі досліджуваного періоду було прибутковим та рентабельним. В 2020 році чистий прибуток складав 5448 тис. грн, що на 36,11 % більше ніж в 2019 році;

9) аналіз фінансового стану свідчать про задовільну фінансову незалежність та фінансову стійкість підприємства.

Отже на протязі досліджуваного періоду на роботу ТДВ «Хмельницькзалізобетон» впливали негативні зовнішні фактори (нестабільність на фінансовому ринку, зростання цін на енергоносії, матеріали, комплектуючі, COVID тощо). І попри це діяльність підприємства була прибутковою та рентабельною, хоча слід відзначити незначне зменшення його економічного потенціалу в 2020 році.

В третьому розділі магістерської роботи запропоновані наступні рекомендаційні заходи щодо діагностики діяльності та забезпечення стійкого розвитку підприємства:

1) діагностика зовнішнього середовища діяльності підприємства та оцінка основних груп зацікавлених осіб ринку;

2) обґрунтування системи показників для проведення комплексної оцінки економічного стану підприємства;

3) впровадження інструментів операційного аналізу для діагностики фінансових результатів діяльності підприємства;

4) застосування методики ресурсоефективного (ощадливого) виробництва для забезпечення сталого розвитку підприємства

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання наукових розробок та методичних рекомендацій щодо діагностики діяльності та стану розвитку ТДВ «Хмельницькзалізобетон».

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Веретенникова Г.Б. Методи діагностики та прогнозування розвитку підприємства: навч. посіб. / Г. Б. Веретенникова, Н. М. Омелаєнко. – Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 190 с.
2. Вершиніна Д.М. Сучасний стан та аналіз трансформаційних процесів у будівельній галузі України [Електронний ресурс] / Д. М. Вершиніна // Економіка та управління національним господарством. Інфраструктура ринку. Випуск 43. – 2020. – С. 49–53. – URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/43_2020_ukr/12.pdf (дата звернення 20.10. 2022).
3. Виробництво та постачання будівельних матеріалів: що відбувається у секторі [Електронний ресурс] // Європейська Бізнес Асоціація. – 2022. – 9 черв. – URL: <https://eba.com.ua/vyrobnytstvo-ta-postachannya-budivelnyh-materialiv-shho-vidbuvayetsya-u-sektori/> (дата звернення 20.10.2022).
4. Гайденко С.М. Аналіз стану розвитку підприємств будівельного бізнесу України під впливом пандемії COVID-19 [Електронний ресурс] / С. М. Гайденко, В. В. Коненко, Д. В. Соколов // Економіка та держава. – 2022. – №5. – С. 96–104. – URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=5185&i=14> (дата звернення 19.10. 2022).
5. Глинська А.Є. Організаційно-економічний механізм забезпечення сталого розвитку підприємств легкої промисловості: Автореф. дис. канд. екон. наук. 08.00.04. / А.Є. Глинська. – МОНУ. Херсон. – 2008. – 23 с. – URL: <http://www.disslib.org/orhanizatsiyno-ekonomichnyi-mekhanizm-zabezpechennja-staloho-rozvytku-pidpryyemstv.html> (дата звернення 15.10. 2022).
6. Гриненко В. В. Стратегічна діагностика потенціалу підприємства : конспект лекцій (для студентів магістратури спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування) / В. В. Гриненко; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019 – 127 с.
7. Гринько П. О. Методологічний аспект діагностики об'єктів в економіці / П. О. Гринько // Бізнес Інформ. – 2017, № 12. – С. 18–23.
8. Гусєва О.Ю. Теоретичні та практичні підходи до обґрунтування інструментарію стратегічного управління сталим розвитком телекомунікаційного підприємства / О. Ю. Гусєва, Т. Б. Хлевицька, Н. О.

- Марценюк // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2019. – № 2 (28). – С. 126–135.
9. Дикань В. Л. Економічна діагностика: підручник / В. Л. Дикань, І. В. Токмакова, В. О. Овчиннікова. – Харків: УкрДУЗТ, 2022. – 284 с.
10. Кобилюх О.Я. Ощадливе виробництво як концепція оптимізації виробничого та управлінського процесів [Електронний ресурс] / О. Я. Кобилюх, Г. М. Мельник // Проект: Логістика. – 2012. – С. 43–49. – URL: https://www.researchgate.net/publication/344046322_OSADLIVE_VIROBNICTVO_AK_KONCEPCIA_OPTIMIZACII_VIROBNIKOGO_TA_UPRAVLINSKOGO_PROCESIV_LEAN_PRODUCTION_AS_A_CONCEPT_OF_OPTIMIZATION_OF_PRODUCTION_AND_ADMINISTRATIVE_PROCESSES (дата звернення 23.10.2022).
11. Коваленко В. В. Теоретичні підходи у визначенні сутності діагностики підприємства / В. В. Коваленко // Вісник Хмельницького національного університету. – Економічні науки. – 2016. – № 2(1). – С. 17–20.
12. Коваленко О. В. Роль і місце економічної діагностики на підприємстві [Електронний ресурс] / О.В. Коваленко, О.М. Зайцева // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Збірник наукових праць. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2013. – Вип. 1, Т.2. – 348 с. – С. 218 – 221. – URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/72005945.pdf> (дата звернення 16.10.2022).
13. Кожанова Є. П. Економічний аналіз: посібник для самостійного вивчення дисципліни / Є. П. Кожанова, І. П. Отенко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 208 с.
14. Костенко Т. Д. Економічний аналіз та діагностика стану сучасного підприємства: навч. посібник / Т. Д. Костенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 400 с.
15. Костирко Л.А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства: монографія / Л.А. Костирко. – 2-ге вид. перероб. і допов. – Х.: Фактор, 2008. – 336 с.
16. Краля В. Г. Використання інструментарію управлінської діагностики для прийняття ефективних управлінських рішень [Електронний ресурс] / В. Г. Краля // Український журнал прикладної економіки. – 2021. – Том 6. №1. – С. 85–92. – URL: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-1-10> (дата звернення 17.10.2022).
17. Кудрявцев В. М. Сталий розвиток як цільова функція сучасної парадигми економічного росту транспортного підприємства [Електронний ресурс] /

В. М. Кудрявцев // Економіка транспортного комплексу. – 2022. – вип. 39. – С. 55–67. – URL:

https://dspace.khadi.kharkov.ua/dspace/bitstream/123456789/5422/3/05_39.pdf

(дата звернення 17.10. 2022).

18. Кузьмін О. Є. Концептуальні засади формування та використання полікритеріальних діагностичних систем на підприємствах машинобудування [Електронний ресурс] / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник // Вісник економічної науки України. – 2010. – №1. – С. 56–60. – URL:

[http://dspace.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/45463/09-](http://dspace.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/45463/09-Kuzmin.pdf?sequence=1)

[Kuzmin.pdf?sequence=1](http://dspace.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/45463/09-Kuzmin.pdf?sequence=1)(дата звернення 16.10. 2022).

19. Кузьмін О.Є. Економічна діагностика: навч. посіб. / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник – К.: Знання, 2012. – 318с.

20. Маркетингові стратегії, підприємництво і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку : Матеріали II Міжнародної наук.-практ. Інтернет конф.: (Київ, 29 квітня 2021 року : тези доповідей). Відп. ред. П. В. Захарченко. Київ: КНУБА [Електронний ресурс]. – 2021. – 308 с. – URL: https://library.knuba.edu.ua/books/zbirniki/25/29_04_2021.pdf (дата звернення 20.10. 2022).

21. Мельник О.Г. Система цілей полікритеріальної діагностики діяльності машинобудівних підприємств [Електронний ресурс] / О. Г. Мельник // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 624 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 55–61. – URL: http://vlp.com.ua/files/10_27.pdf (дата звернення 21.10. 2022).

22. Міністерство розвитку громад та територій України: Паспорт будівельної галузі, промисловості будівельних матеріалів станом на 10.11.2021 [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/building/pricing/rozvitok-budivelnoyi-diyalnosti/pasport-budivelnoyi-galuzi-promyslo/>(дата звернення 06.11. 2022).

23. Міністерство розвитку громад та територій України: Загальні підсумки діяльності будівельної галузі за 2021 рік [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/building/pricing/rozvitok-budivelnoyi-diyalnosti/zagalni-pidsumky-diyalnosti-budivelnoyi-galuzi-za-2021-rik/> (дата звернення 14.10. 2022).

24. Міністерство розвитку громад та територій України: Паспорт будівельної галузі, промисловості будівельних матеріалів станом на 10.02.2021 [Електронний ресурс] – URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/building/pricing/rozvitok-budivelnoyi-diyalnosti/pasport-budivelnoyi-galuzi-promyslovosti-budivelnyh-materialiv-stanom-na-10-02-2021/> (дата звернення 06.11. 2022).

25. Мулик Т. О. Організація діагностики діяльності підприємства та його бізнес-процесів: теоретико-методичні підходи / Т. О. Мулик // *Modern Economics*. – 2019. – № 17 (2019). – С. 158–164. – URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-25](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-25) (дата звернення 10.10. 2022).

26. Орлов О.О. Управління накладними затратами в системі формування фінансових результатів промислових підприємств: монографія. / О. О. Орлов, Є. Г. Рясних, Є. М. Рудніченко. – Хмельницький: ХНУ, 2010. – 223 с.

27. Орловська Ю. В. Міжнародні тенденції і сучасні виклики розвитку ринку будівельних матеріалів [Електронний ресурс] / Ю. В. Орловська, Д. О. Гавриленко // *Економічний простір*. – 2020. – № 163. – С.35–39. – URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/5765/1/Orlovska.pdf> (дата звернення 20.10. 2022).

28. Офіційний сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 12.10. 2022).

29. Паспорт будівельної галузі, промисловості будівельних матеріалів станом на 10.12.2021 [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/building/pricing/rozvitok-budivelnoyi-diyalnosti/pasport-budivelnoyi-galuzi-promyslovosti-budivelnyh-materialiv-stanom-na-10-12-2021/> (дата звернення 06.11. 2022).

30. Плахотнік О. О. Механізм забезпечення сталого розвитку промисловості України в умовах нестабільної геополітичної ситуації [Електронний ресурс] / О. О. Плахотнік, І. М. Чернявська // *Ефективна економіка*. – 2020. – № 3. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7703> (дата звернення 26.11. 2022).

31. Погорелов Ю. С. Інструментарій сталого розвитку підприємства в умовах кризи / Ю. С. Погорелов, Г. В. Козаченко // *Бізнес Інформ*. – 2021. – № 4. – С.288–293.

32. Принципи та практики ресурсоефективного виробництва: посібник для кращого бізнесу [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.recsrc.org/wp->

content/uploads/2020/07/РЕСР-Primer-UA-2016-UKR.pdf (дата звернення 28.11.2022).

33. Ринок збірного залізобетону у 2022 році [Електронний ресурс]. – URL: <https://construction-market.korfor.com.ua/rynok-zbirnoho-zalizobetonu/> (дата звернення 20.10.2022).

34. Роговий А.В. Економічна діагностика підприємства: теоретичні та практичні аспекти дослідження / А. В. Роговий // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Випуск 6. – С. 457–459.

35. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник / Г. В. Савицька – К.: Знання, 2004. – 654 с.

36. Сарай Н.І. Економічна діагностика. Навчальний посібник для студентів спеціальності «Економіка підприємства» усіх форм навчання [Електронний ресурс] / Н. І. Сарай. – Тернопіль: ТНЕУ, – 2015. – 165 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/9423/1/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%A1%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B9%202015.pdf> (дата звернення 03.10.2022).

37. Сисоєв В.В. Концептуальна модель механізму діагностики діяльності підприємства / В. В. Сисоєв // Бізнес Інформ. – 2018. – № 4. – С. 411–418.

38. Скриньковський Р.М. Діагностика техніко-технологічної бази, організаційного рівня і ресурсо- та енергозбереження підприємства в контексті економії витрат, без дефектності та ритмічності виробництва/ Р. М. Скриньковський // Бізнес Інформ. – 2015. – № 5. – С.178–184.

39. Степаненко Т.О. Теоретичні та методичні засади сталого розвитку підприємства [Електронний ресурс] / Т. О. Степаненко // Економіка та управління підприємствами. – 2020. – № 6. – Том 31 (70). – С. 136–141. – URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_6/25.pdf (дата звернення 15.10.2022).

40. Стрільчук Р.М. Науково-методичні підходи та методи здійснення діагностики стратегічних можливостей підприємства [Електронний ресурс] / Р. М. Стрільчук // Ефективна економіка. – 2014. – № 1. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2669> (дата звернення 06.10.2022).

41. Тараруєв Ю. О. Конспект лекцій з курсу «Економічна діагностика» (для студентів 5 курсу денної форми навчання спеціальностей 7.03050401, 8.03050401 «Економіка підприємства») [Електронний ресурс] / Ю. О. Таратуєв. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 93 с. – URL: <http://eprints.kname.edu.ua/> (дата звернення 06.10. 2022).

42. Тенденції розвитку будівельних матеріалів: курс на імпортозаміщення [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.ua-bud.com.ua/tendents-rinku-budvelnih-mater-al-v-kurs-na-mportozamschennya/> (дата звернення 20.10. 2022).

43. Філіпішина Л. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегії сталого економічного розвитку промислових підприємств [Електронний ресурс] / Л. М. Філіпішина // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2019. – Випуск 23, частина 2. – С. 110–115. – URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_2_2019ua/23.pdf (дата звернення 15.11. 2022).

44. Хаустова В. Є. Диверсифікація і інтеграція як форми забезпечення стратегічних орієнтирів управління розвитком підприємств / В. Є. Хаустова // Бізнес Інформ. – 2020. – № 12. – С. 482–494.

45. Швиданенко Г. О. Розвиток підприємства: стратегічні наміри, ризики та ефективність [Електронний ресурс]: колективна монографія / Г. О. Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2015. – 231 с. – URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197268893.pdf> (дата звернення 16.10. 2022).

